Građa računala

Memorijska hijerarhija

Ponavljanje: Što je računalo?

- Pokrili smo dvije od slijedeće tri komponente.

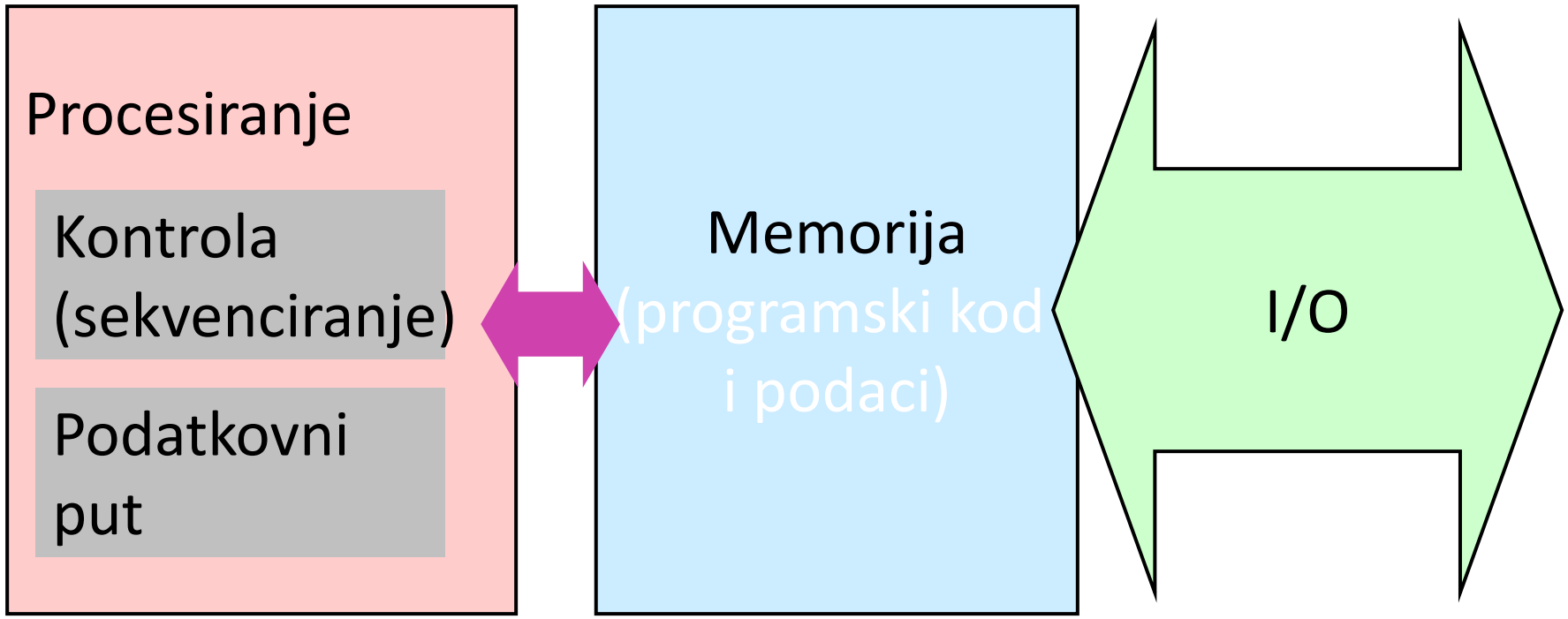

Memorija je od ključne važnosti

Memorija u modernom sustavu

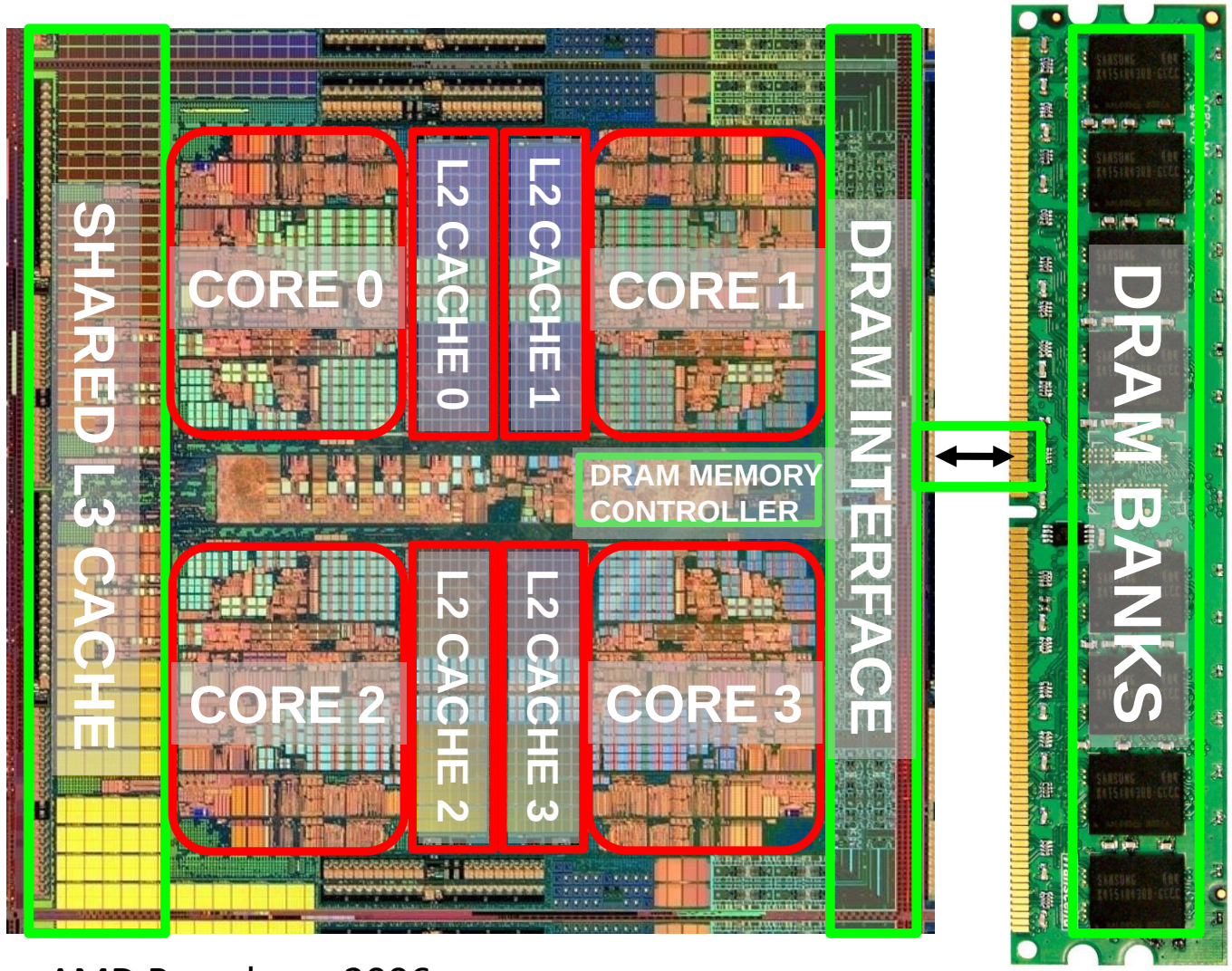

AMD Barcelona, 2006

Veliki dio modernih čipova je memorija

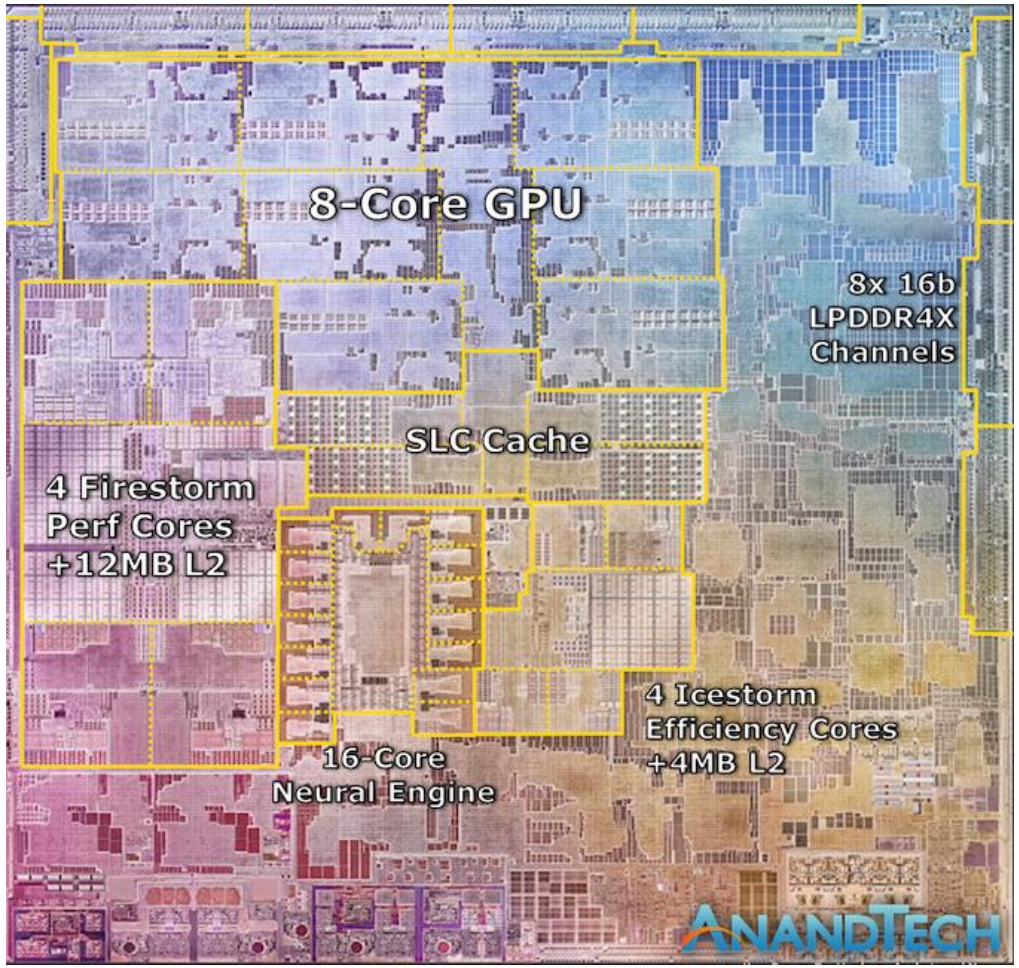

Apple M1, 2021

Veliki dio modernih sustava je memorija

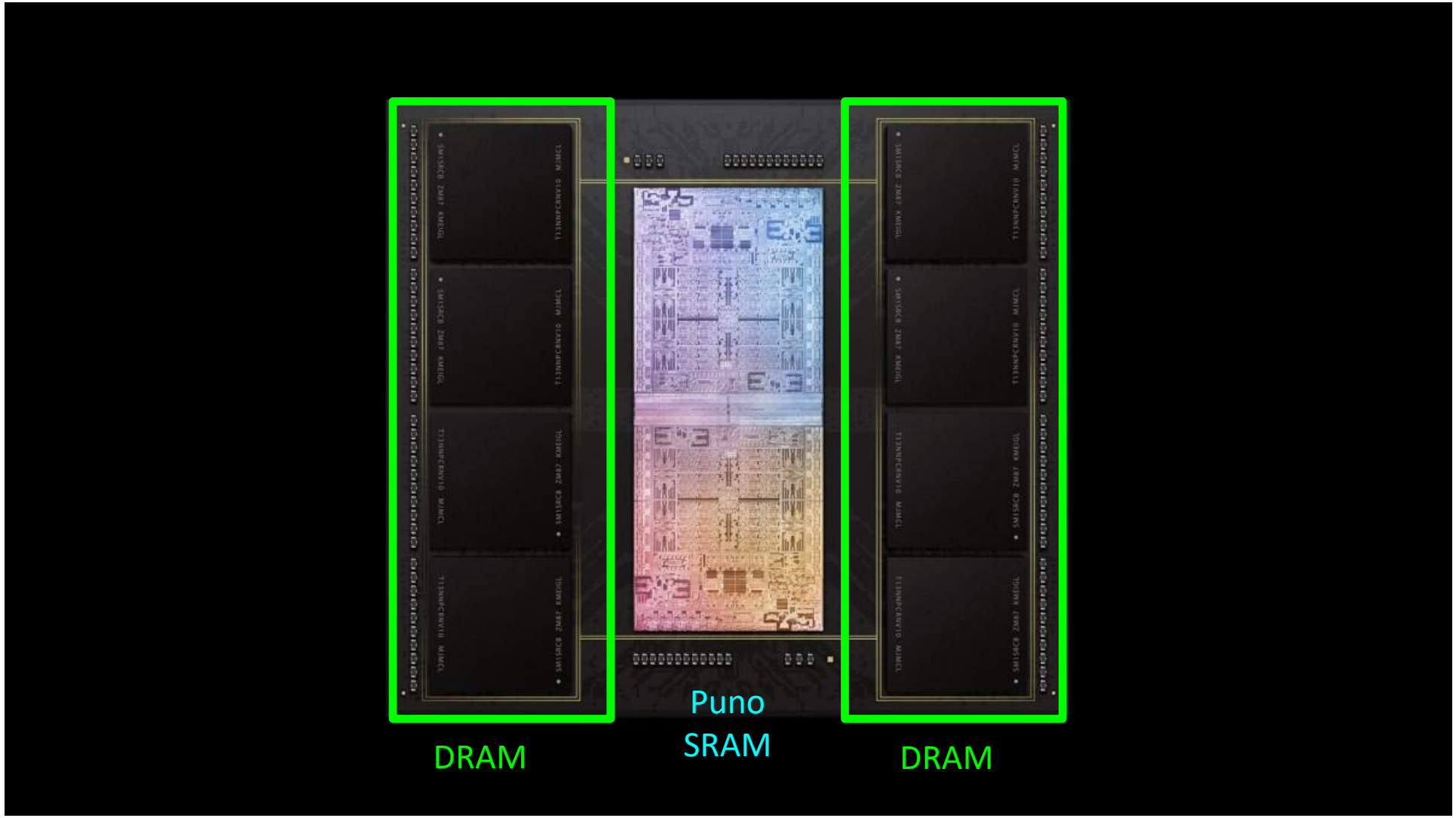

Veliki dio modernih sustava je memorija

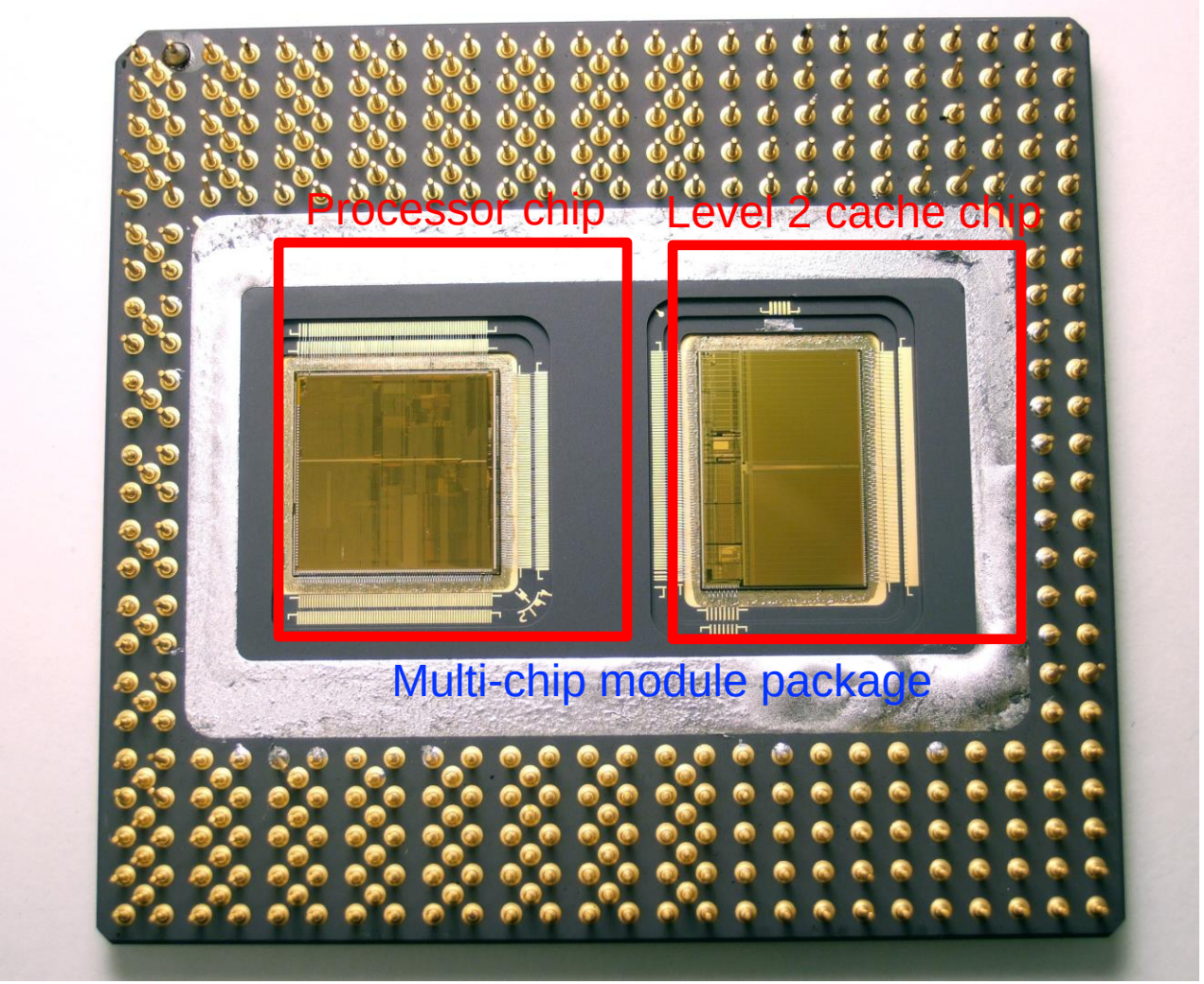

Intel Pentium Pro, 1995

Veliki dio modernih sustava je memorija

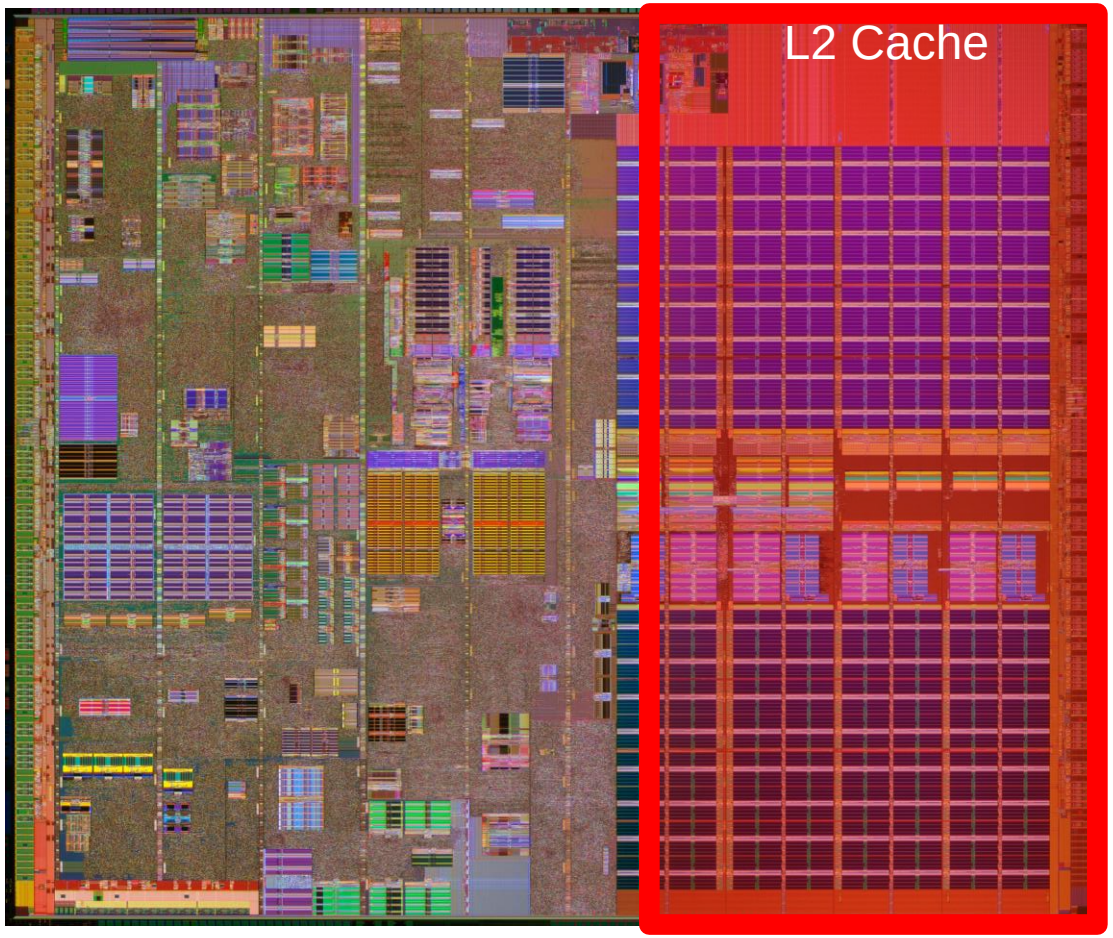

Intel Pentium 4, 2000

Veliki dio modernih sustava je memorija

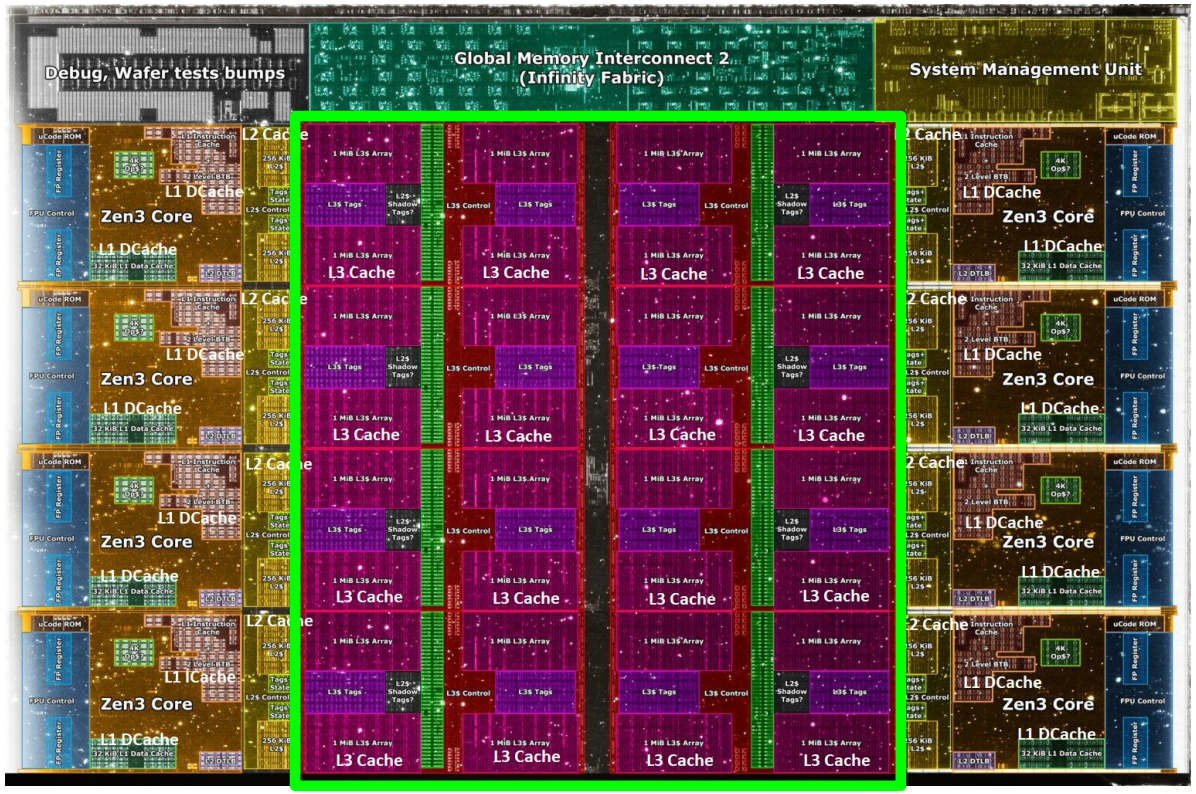

AMD Ryzen 5000, 2020

Broj jezgri:

8 jezgri (*cores*)/16 dretvi (*threads*)

L1 Caches (predmemorija):

32 KB per core

L2 Caches:

512 KB per core

L3 Cache:

32 MB shared

Veliki dio modernih sustava je memorija

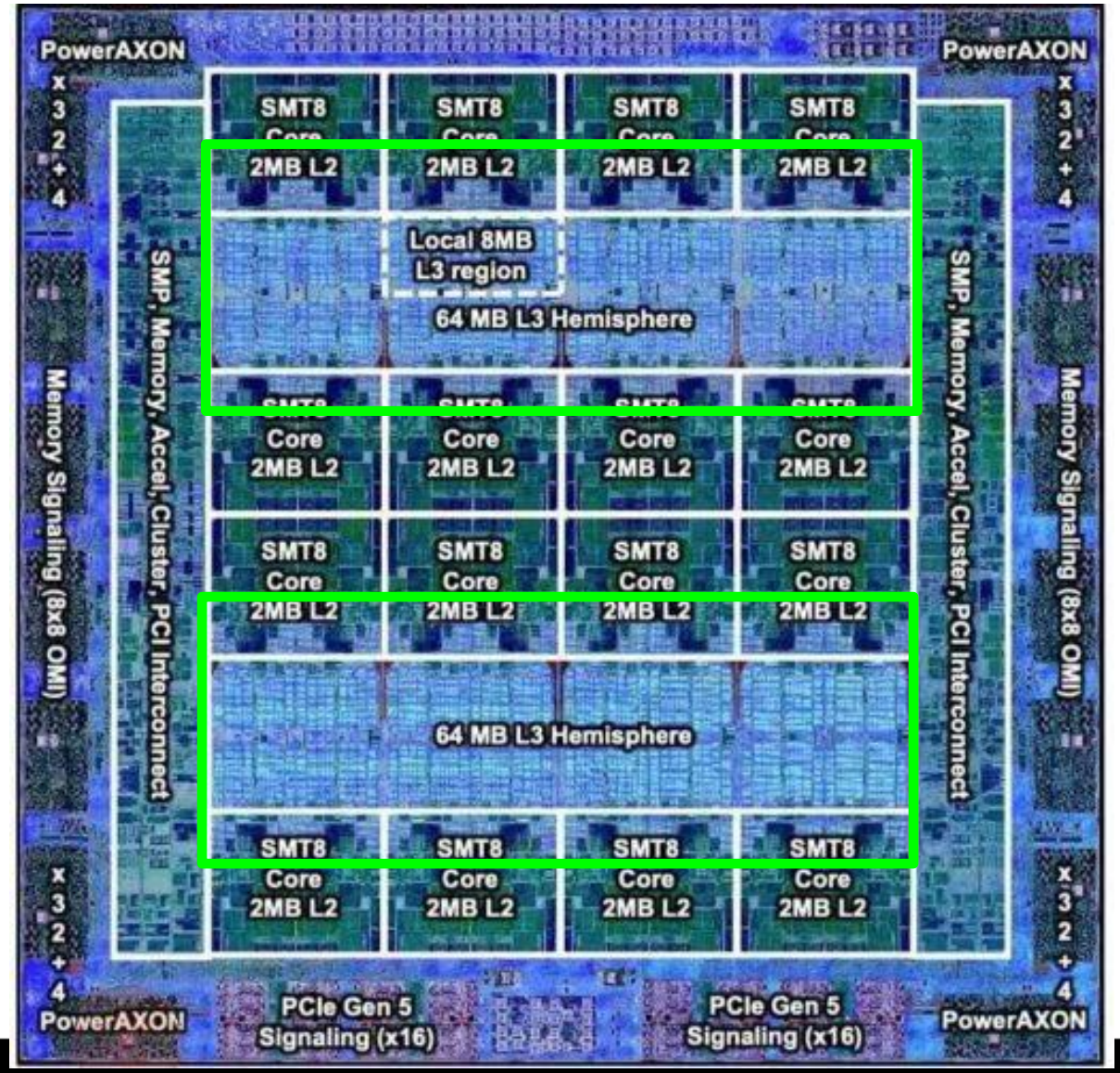

IBM POWER10, 2020

Cores:

15-16 cores,
8 threads/core

L2 Caches:

2 MB per core

L3 Cache:

120 MB shared

Veliki dio modernih sustava je memorija

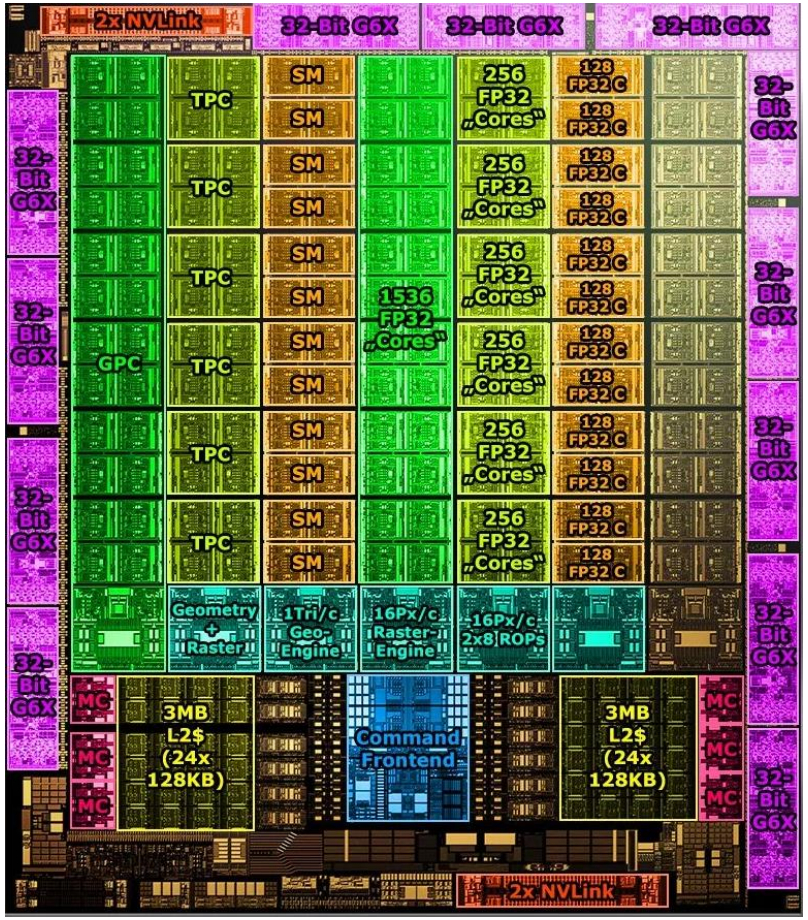

Nvidia Ampere, 2020

Cores:

128 Streaming Multiprocessors

L1 Cache or Scratchpad:

192KB per SM

Može se koristiti kao L1 Cache i/ili Scratchpad

L2 Cache:

40 MB shared

https://www.tomshardware.com/news/infrared-photographer-photos-nvidia-ga102-ampere-silicon

Memorijski sustav: Veći dio platforme

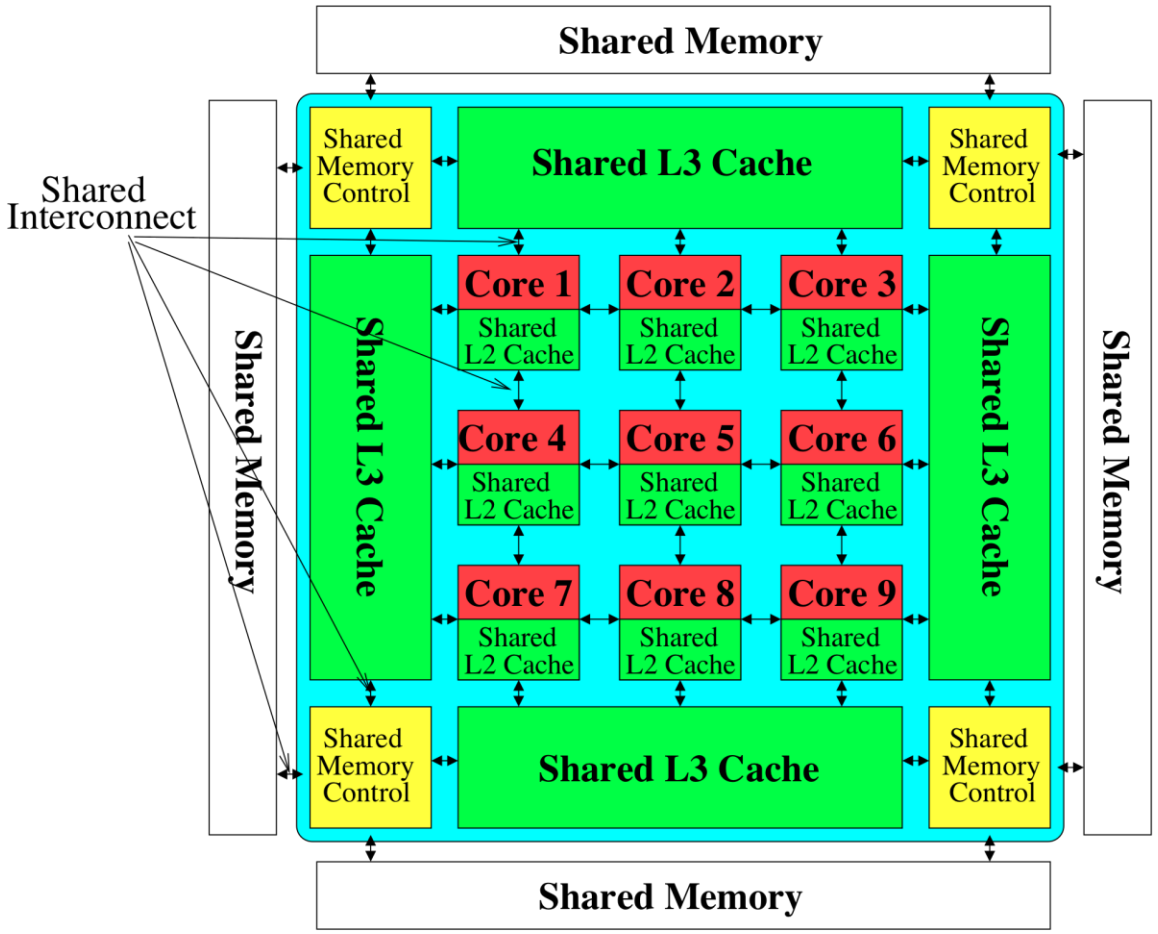

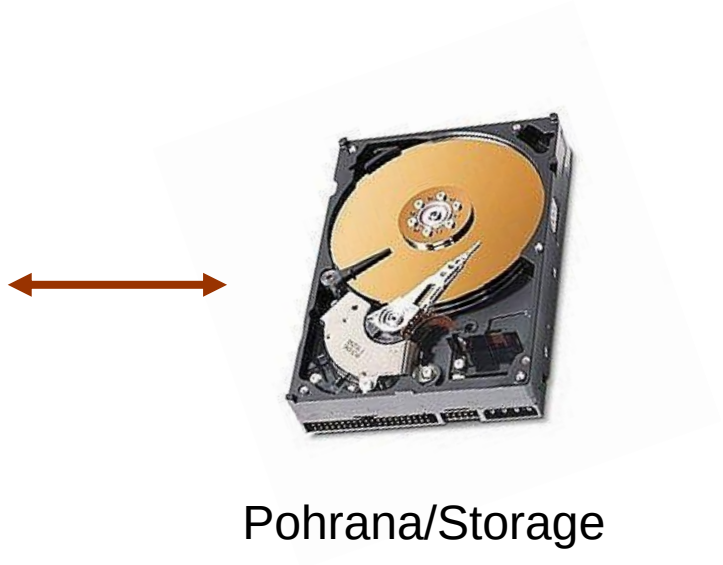

Pohrana/Storage

Većini dio sustava je posvećen je pohranjivanju i premještanju podataka

Ipak, sustav je još uvijek usporen („*usko grlo*") u memoriji

Memorija je kritična za performanse

Računarstvo je limitirano od strane podataka

Usko grlo - memorija

- Računamo sa puno+puno više „faktora” (podataka)
  - ML/AI, Genomics, Data Analytics, Databases, Graph Analytics, …
- Obrada podataka zahtjeva brzo i efikasno procesiranje velike količine podataka
- Podaci se povećavaju
  - Možemo generirati mnogo podataka više nego što možemo obraditi

Perspektiva aplikacije

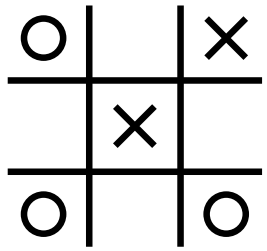

Memorija je ključna za performanse

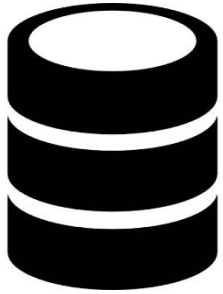

In-memory Databases

[Mao+, EuroSys'12;
Clapp+ (**Intel**), IISWC'15]

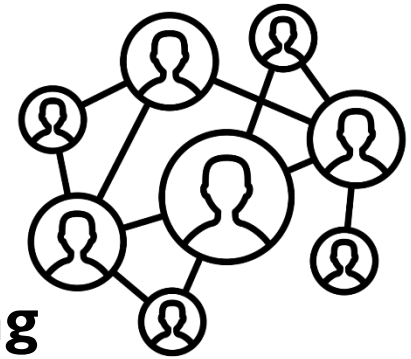

Graph/Tree Processing

[Xu+, IISWC'12; Umuroglu+, FPL'15]

In-Memory Data Analytics

[Clapp+ (**Intel**), IISWC'15;
Awan+, BDCloud'15]

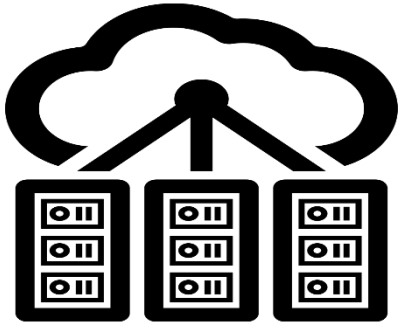

Datacenter Workloads

[Kanev+ (**Google**), ISCA'15]

Perspektiva izvedbe

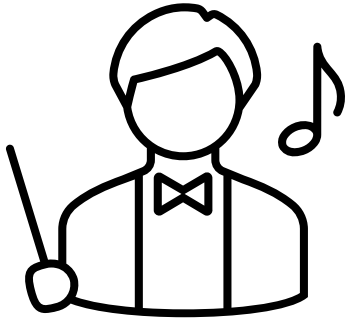

Usko grlo memorije

- "**It's the Memory, Stupid!**" (Richard Sites, MPR, 1996)
  - „Problem je u memoriji (ne u CPU-u), *pametnjakoviću!*"

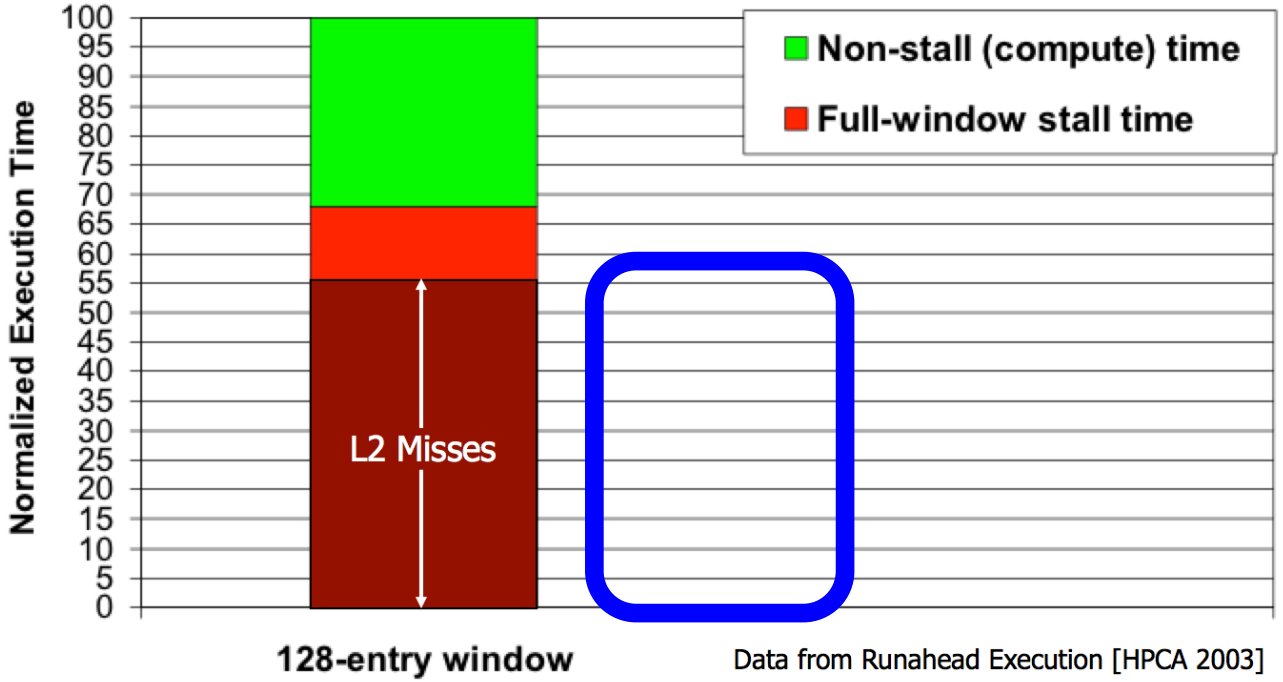

Data from Runahead Execution [HPCA 2003]

I expect that over the coming decade memory subsystem design will be the *only* important design issue for microprocessors.

Usko grlo memorije

- Sva radna opterećenja *Googleovog* podatkovnog centra (2015):

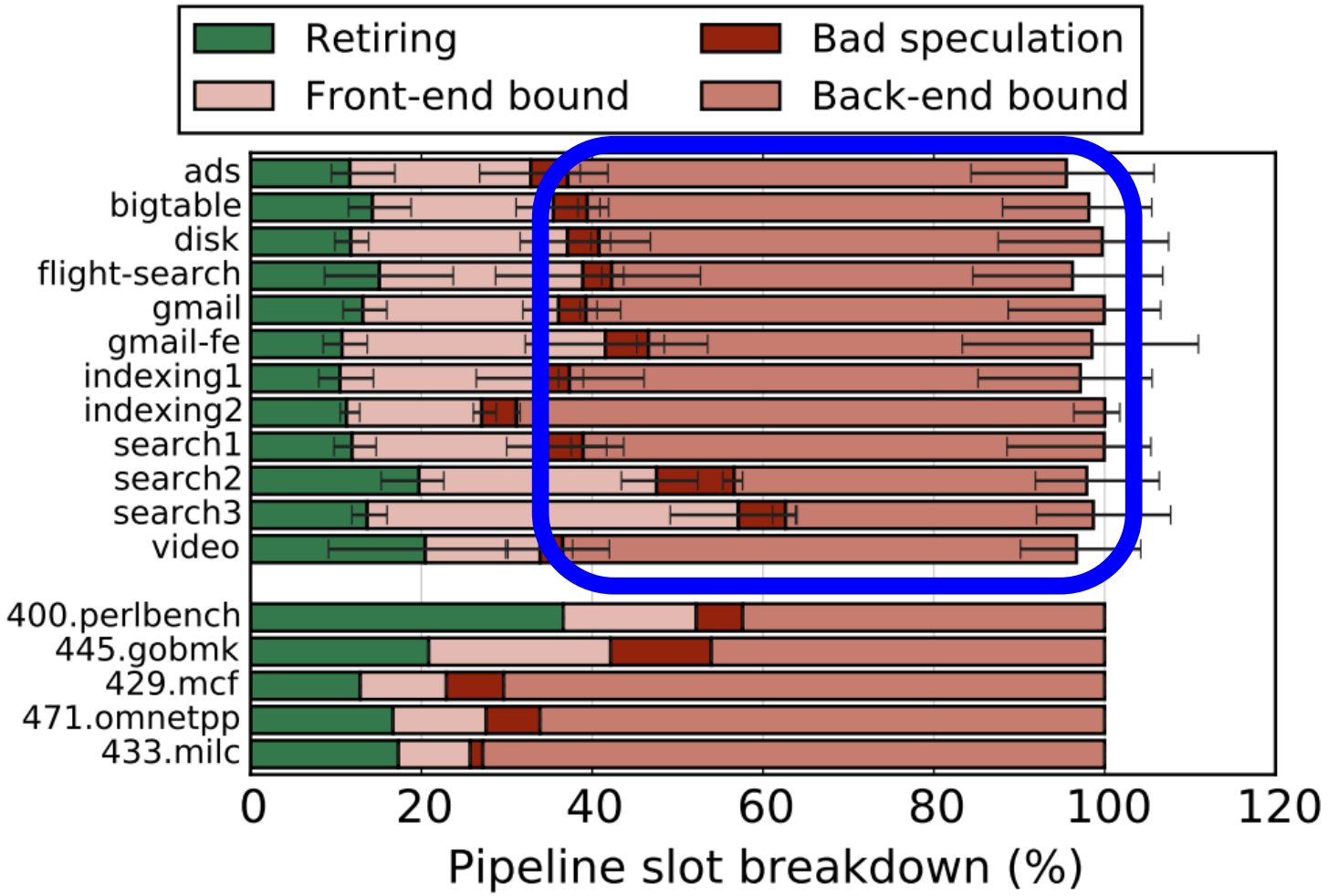

Energetska perspektiva

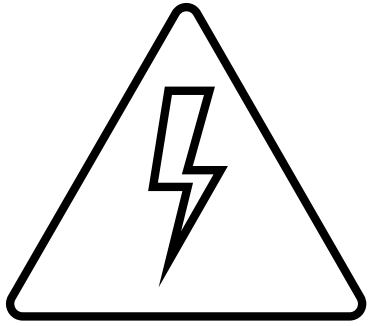

Kretanje podataka u odnosu na računalnu energiju

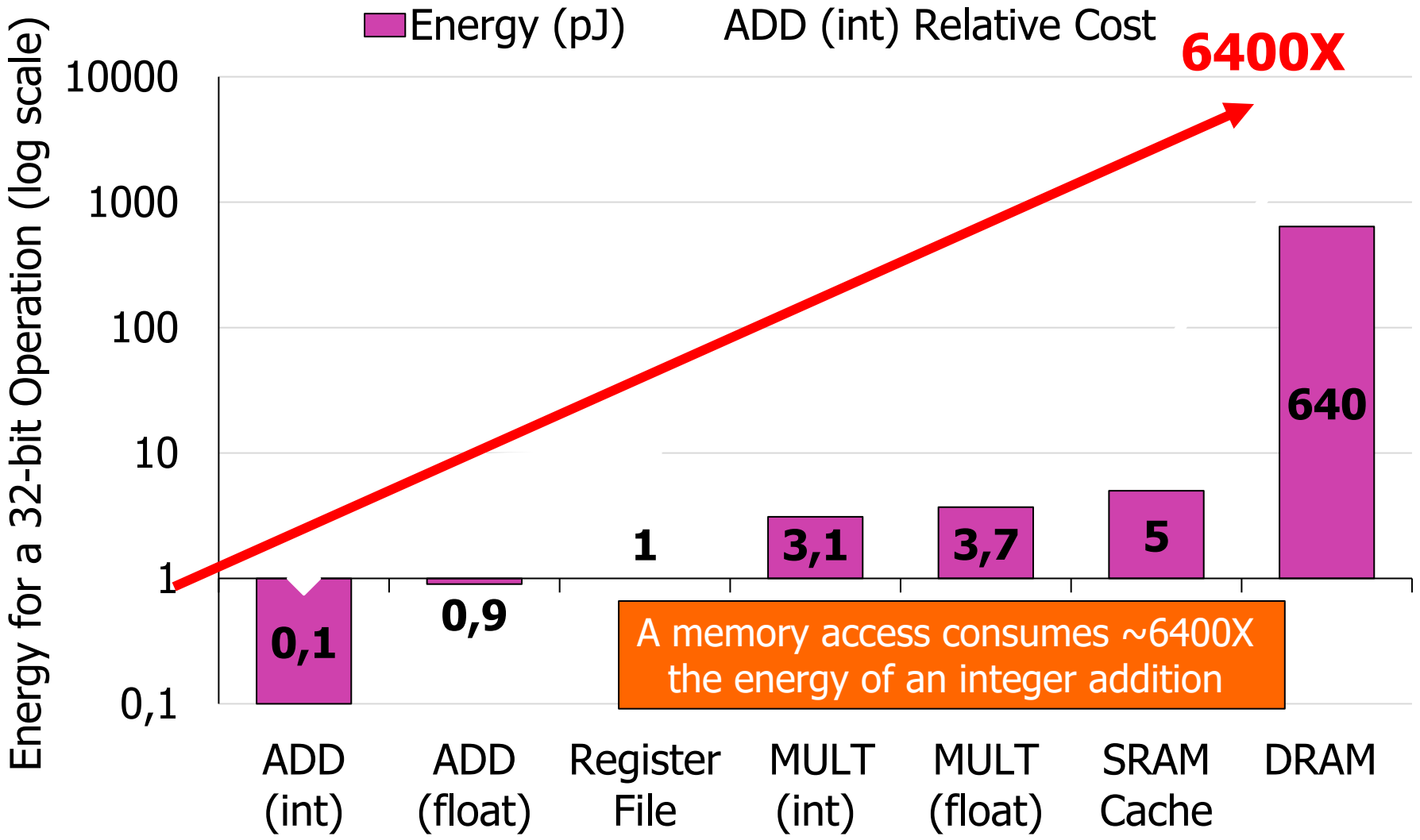

Kretanje podataka u odnosu na računalnu energiju

32-bit Operacija	Energija (pJ)	DODATI (int) Relativni trošak
ADD (int)	0.1	1
ADD (float)	0.9	9
Register File	1	10
MULT (int)	3.1	31
MULT (float)	3.7	37
SRAM Cache	5	50
DRAM	640	6400

Pristup memoriji troši ~6400X
Energije cjelobrojnog dodatka

Perspektiva pouzdanosti i sigurnosti

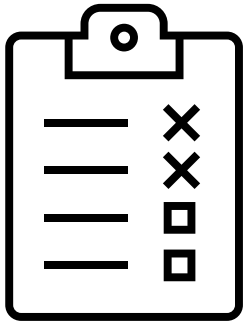

Memorija je ključna za pouzdanost

- Podaci sa svih Facebookovih poslužitelja širom svijeta (2015)

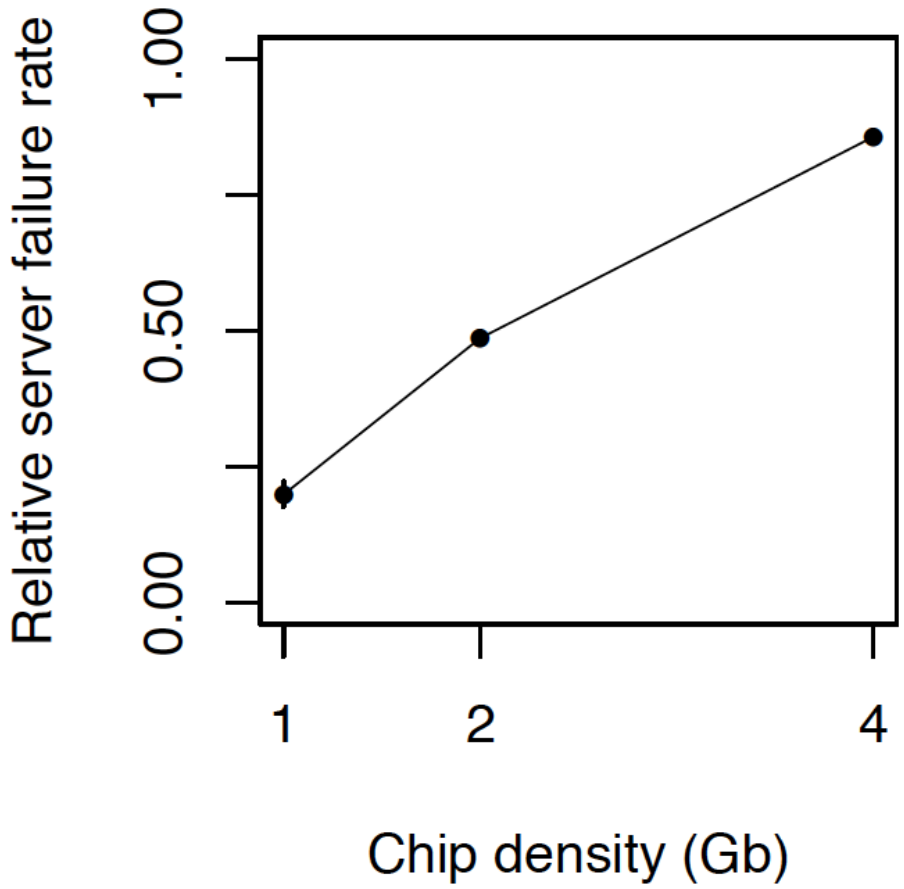

Kako se povećava memorija, tako pada pouzdanost sustava

Memorija je ključna za računanje

Memorija je ključna za računanje

- Izvedbe/Performanse
- Energije
- Pouzdanosti
- Sigurnosti
- Troškova
- Faktora obrasca
- Kvalitete usluge & Predvidljivosti
- …

Organizacija i tehnologija memorije

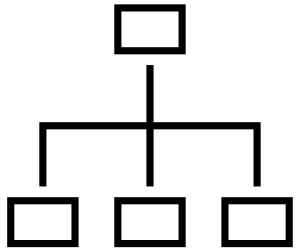

Memorija (*Što vidi programer*)

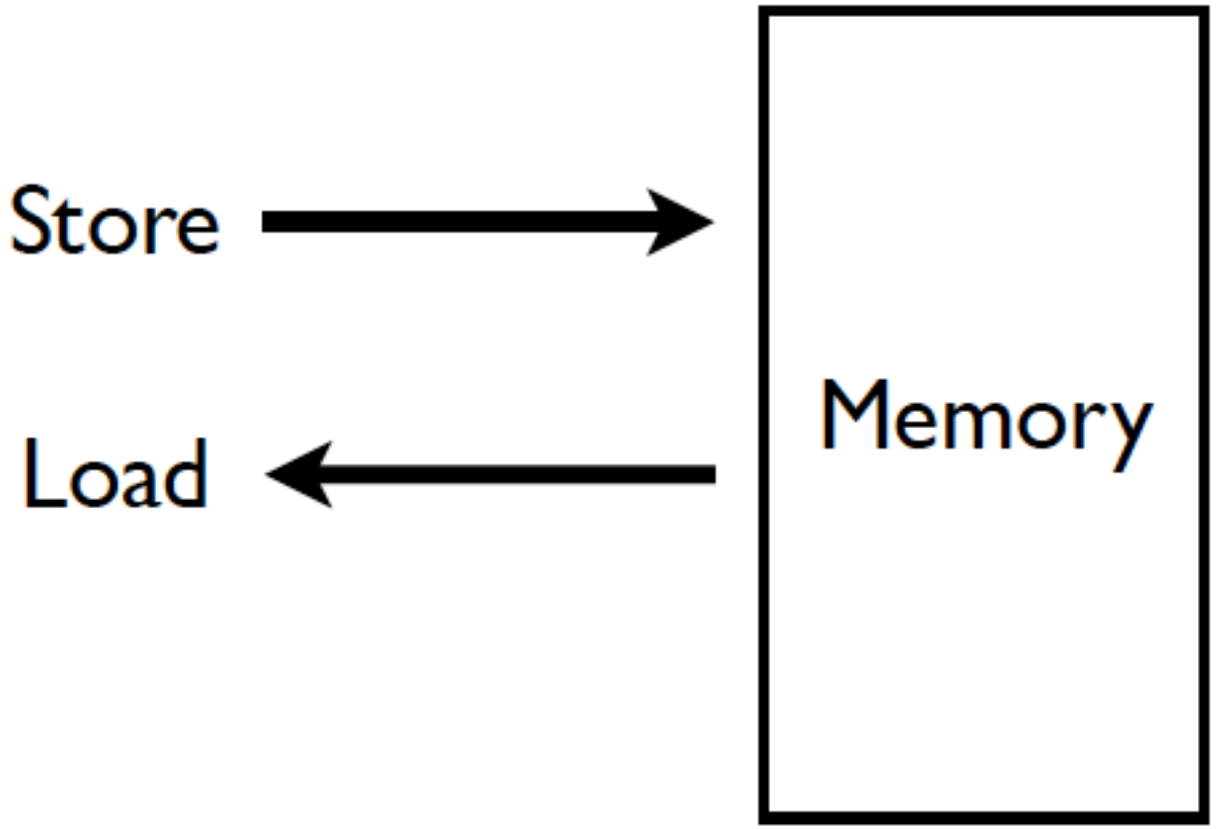

Apstrakcija: Virtualna vs. Fizička memorija

- Programer vidi virtualnu memoriju
  - Pretpostavlja da je beskonačna
- Stvarnost: Fizička memorija je mnogo manja od one za koju programer pretpostavlja
- Sustav (system software + hardware, OS) mapira adrese virtualne memorije u fizičke
  - Sustav automatski upravlja fizičkim memorijskim prostorom transparentno prema programeru

\+ Programer ne mora znati fizičku veličinu memorije niti njome upravljati → Mala fizička memorija može se pojaviti kao ogromna programeru → Život je olakšan programeru

\-- Složeniji sistemski softver i arhitektura

Klasičan primjer kompromisa programera i (mikro)arhitekta

(Fizički) Memorijski sustav

- Potrebna vam je veća razina prostora za pohranu da biste automatski upravljali malom količinom fizičke memorije
  → Fizička memorija ima spremište sigurnosnih kopija: disk
- Prvo ćemo početi s fizičkim memorijskim sustavom
- Za sada, ignorirajte virtualno → fizičku indirektnost

Idealni sustav

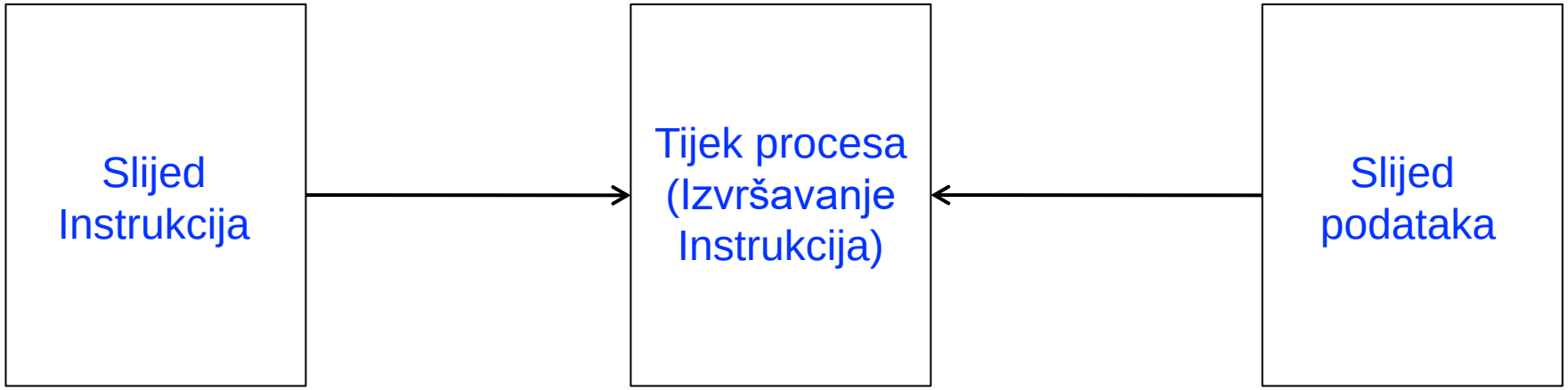

- Pristup s nultom latencijom
- Beskonačan kapacitet
- Nulta cijena
- Savršen kontrolni tok

- Nema zastoja na putu
- Savršen protok podataka (nema zavisnosti reg/memorije)
- Super međusobna povezanost (operand komunikacija)
- Dovoljno funkcionalnih jedinica
- Računanje je **jako brzo** i bez kašnjenja

- Nema kašnjenja u pristupu
- Beskonačni kapacitet
- Beskonačna brzina/dolaznost
- Besplatno

Kako možemo pohraniti podatke?

- Flip-Flops (ili Latches)
  - Vrlo brz, paralelan pristup
  - Vrlo skupo (jedan bit košta desetke tranzistora)
- Statički RAM (*opisat ćemo ih kasnije*)
  - Relativno brzo, samo jedna po jedna podatkovna riječ (stranica)
  - Skupo (jedan bit košta 6+ tranzistora)
- Dinamički RAM (*opisat ćemo ih kasnije*)
  - Sporije, jedna po jedna podatkovna riječ, čitanje uništava sadržaj (refresh), potrebno periodičko „osvježenje” električnog naboja kondenzatora (gubitak podataka)
  - Jeftin (jedan bit košta samo jedan tranzistor plus jedan kondenzator)
- Ostale tehnologije pohrane (flash memorija, tvrdi disk, traka)
  - Mnogo sporije, pristup traje dugo vremena, non-volatile (nepostojana)
  - Vrlo jeftino (jedan tranzistor pohranjuje mnogo bitova ili bez tranzistora koji su uključeni)

Tehnologija memorije: DRAM i SRAM

Tehnologija memorije: DRAM

- Dynamic random access memory
- Kondenzatorski naboj označava pohranjenu vrijednost
  - Hoće li kondenzator biti napunjen ili ispražnjen, označava skladištenje od 1 ili 0
  - 1 kondenzator
  - 1 pristupni tranzistor
- Kondenzator „curi” kroz RC put
  - DRAM ćelija s vremenom gubi naboj
  - DRAM ćeliju treba osvježiti

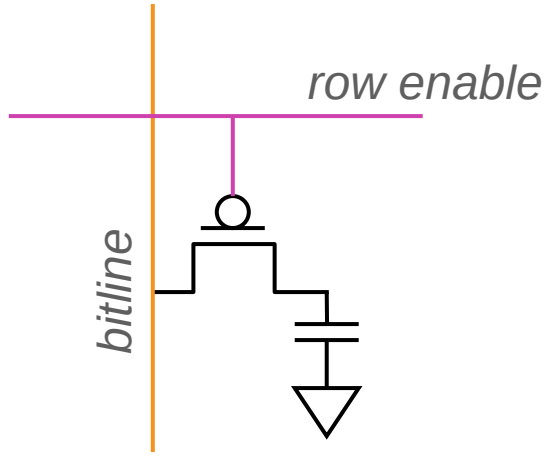

Tehnologija memorije: SRAM

- Static random access memory
- Dva križna pretvarača pohranjuju jedan bit informacije
  - Povratni put omogućuje zadržavanje pohranjene vrijednosti u "ćeliji"
  - 4 tranzistora za skladištenje
  - 2 tranzistora za pristup

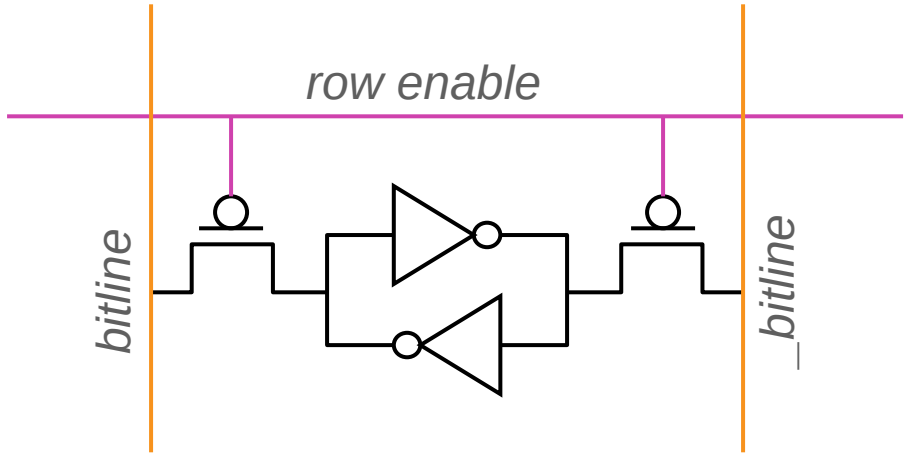

DRAM vs. SRAM

- DRAM
  - Sporiji pristup (kondenzator)
  - Veća gustoća (1T 1C cell)
  - Manja cijena
  - Zahtijeva osvježavanje (struja, performanse, sklopovi)
  - Proizvodnja zahtijeva spajanje kondenzatora i logike zajedno

- SRAM
  - Brži pristup (nema kondenzatora)
  - Niža gustoća (6T cell)
  - Veća cijena
  - Nema potrebe za osvježavanjem
  - Proizvodnja kompatibilna s logičkim postupkom (bez kondenzatora)

Za razmišljanje: Promjena faze/strane u memoriji

- Materijal za promjenu faza (čaša kalkogenida) postoji u dva stanja:
  - Amorfni: Niska optička refleksivnost i visoka električna otpornost
  - Kristalni: Visoka optička refleksivnost i niska električna otpornost

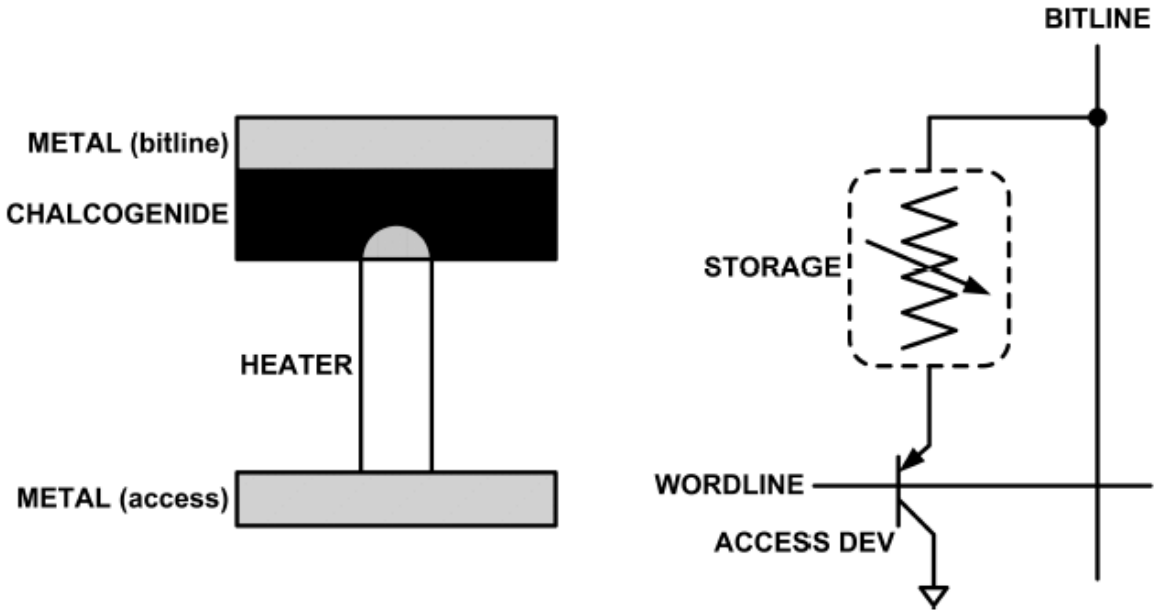

PCM je otporna memorija: Visoka otpornost (0), Nizak otpor (1)

PCM bazirana glavna memorija

- Kako bi se trebala organizirati PCM (glavna) memorija?

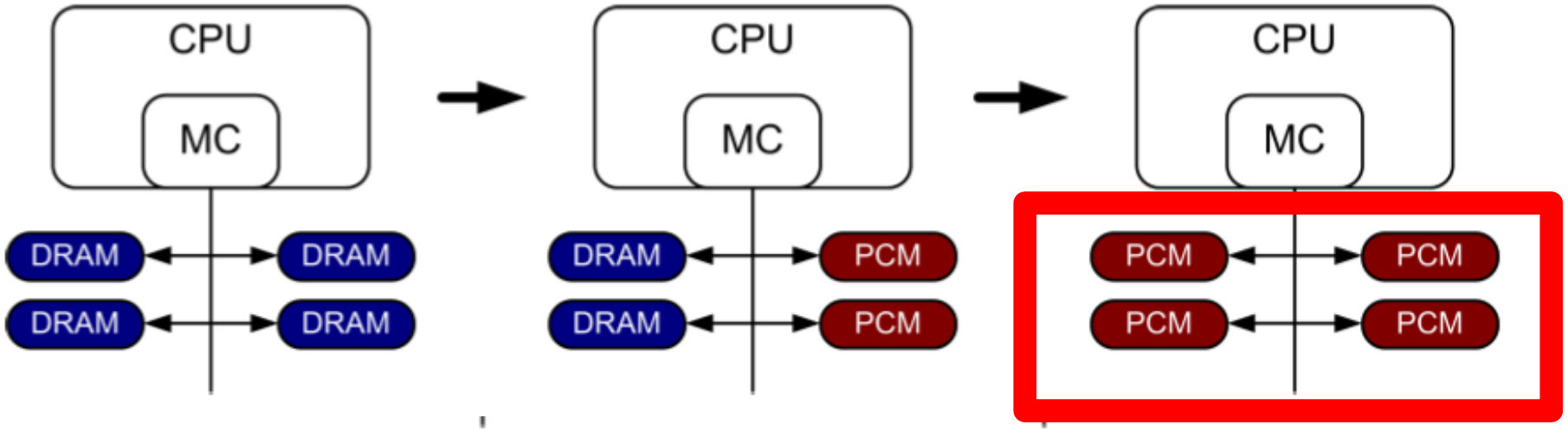

- Čista PCM glavna memorija [Lee et al., ISCA'09, Top Picks'10]
  - Kako redizajnirati sustav koji bi tolerirao nedostatke PCM-a
- Hibridna PCM+DRAM [Qureshi+ ISCA'09, Dhiman+ DAC'09]
  - Kako particionirati/migrirati podatke između PCM-a i DRAM-a

Intel Optane Persistent Memory (2019)

- Non-volatile glavna memorija
  - memorija koja zadržava vrijednost podatka kada nema struje
- Bazirana na 3D-XPoint tehnologiji

https://www.storagereview.com/intel_optane_dc_persistent_memory_module_pmm

DRAM vs. PCM

- DRAM
  - Brži pristup (kondenzator)
  - Niža gustoća (kondenzatori su manje skalabilani) → veća cijena
  - Zahtijeva osvježavanje (struja, performanse, sklopovi)
  - Proizvodnja zahtijeva spajanje kondenzatora i logike
  - Nepostojan (gubitkom struje – gube se podaci)
  - Nema problema s izdržljivošću
  - Manje zahtjeva za energijom
- PCM
  - Sporiji pristup (“promjena faze” temeljena na grijanju i hlađenju)
  - Veća gustoća (materijal za promjenu faza skalabilniji) →niža cijena
  - Nema potrebe za osvježavanjem
  - Proizvodnja zahtijeva manje konvencionalne procese
  - Non-volatile/Nehlapljivo (**ne gubi** podatke pri gubitku energije)
  - Problemi s izdržljivošću (ćelija se ne može koristiti nakon što N piše u nju)
  - Veći zahtjevi za energijom

Naboj u odnosu na Otporno pamćenje

- Memorija punjenja (e.g., DRAM, Flash)
  - Pisanje podataka hvatanjem naboja Q
  - Čitanje podataka otkrivanjem napona V
- Memorija sa otporom (e.g., PCM, STT-MRAM, memristors)
  - Pisanje podataka pulsirajućom strujom dQ/dt
  - Čitanje podataka otkrivanjem otpora R

Obećavajuće tehnologije memorije sa otporom

- PCM
  - Ubrizgaj struju za promjenu faze materijala
  - Otpor određen fazom
  -
- STT-MRAM
  - Ubrizgaj struju za promjenu polariteta magneta
  - Otpor određen polaritetom
- Memristors/RRAM/ReRAM
  - Ubrizgaj struju za promjenu atomske strukture
  - Otpor određen udaljenosti atoma

Zanimljivost o Flash Memoriji & SSD

- Flash memorija je bila vrlo "sumnjiva" tehnologija u nastajanju
  - najmanje dva desetljeća
- Koristi se u SSD diskovima
  - SSD nema diskove – ali se tako prevodi na .hr „Solid State Drive”

SSD kontroler flash memorije

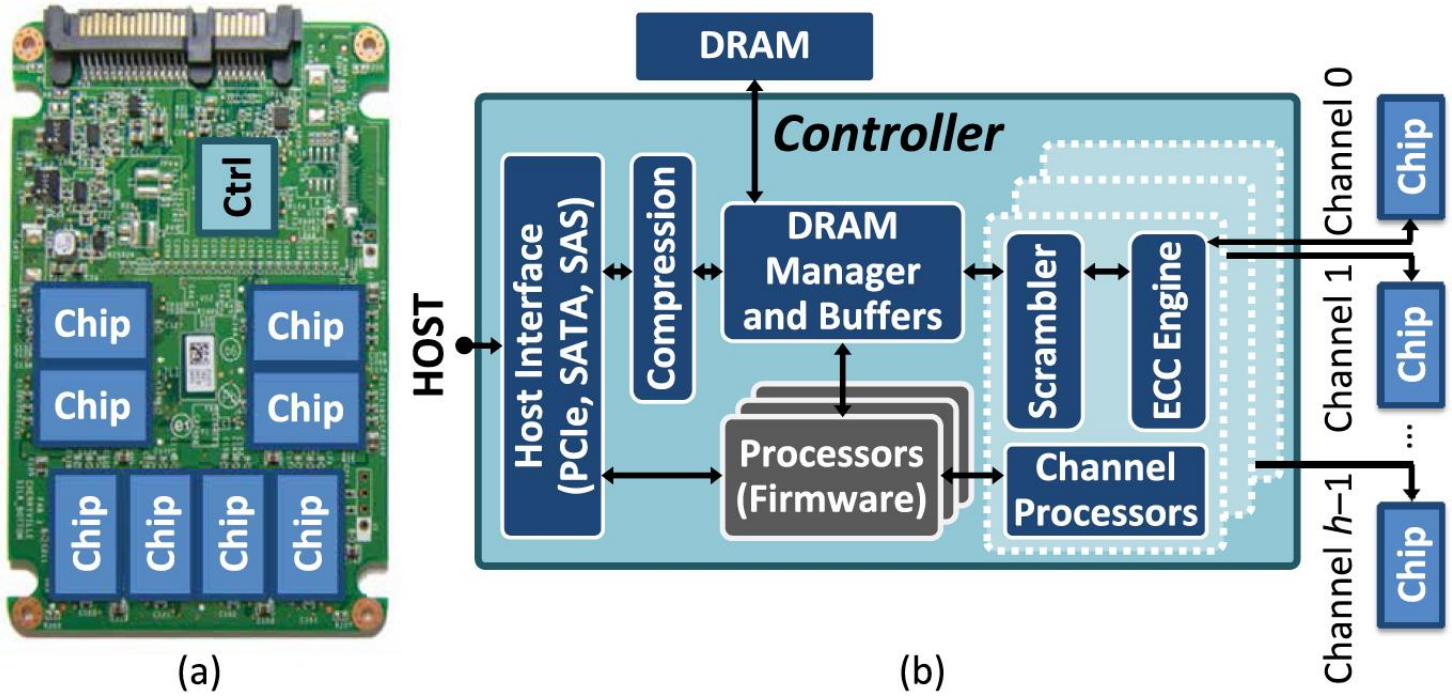

Fig. 1. ***(a) SSD system architecture, showing controller (Ctrl) and chips. (b) Detailed view of connections between controller components and chips.***

Hijerarhija memorije

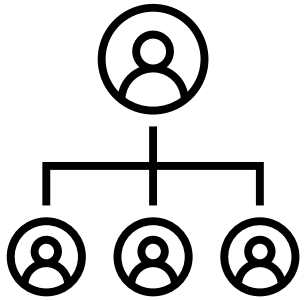

Idealna memorija

- Nulto vrijeme pristupa (latencija)
- Beskonačan kapacitet
- Besplatna
- Beskonačna propusnost/brzina (za paralelnu podršku višestrukim pristupima)

Problem

- Zahtjevi idealne memorije suprotstavljaju se jedni drugima
- Veće je sporije
  - Veća → Potrebno je više vremena za određivanje lokacije
- Brže je skuplje
  - Tehnologija memorije: SRAM vs. DRAM vs. SSD vs. Disk vs. Traka
- Viša propusnost/brzina je skuplja
  - Trebate više banaka, više sučelja, više kanala, višu frekvenciju ili bržu tehnologiju

Problem

- Veće je sporije
- SRAM, < 1KByte, sub-nanosec
  - SRAM, KByte~MByte, ~nanosec
  - DRAM, Gigabyte, ~50 nanosec
  - PCM-DIMM (Intel Optane DC DIMM), Gigabyte, ~300 nanosec
  - PCM-SSD (Intel Optane SSD), Gigabyte ~Terabyte, ~6-10 µs
  - Flash memory, Gigabyte~Terabyte, ~50-100 µs
  - Hard Disk, Terabyte, ~10 millisec
- Brže je skuplje (područje novčanih troškova i čipova)
  - SRAM, < 0.3$ per Megabyte
  - DRAM, < 0.03$ per Megabyte
  - PCM-DIMM (Intel Optane DC DIMM), < 0.004$ per Megabyte
  - PCM-SSD, < 0.001$ per Megabyte
  - Flash memory, < 0.00008$ per Megabyte
  - Hard Disk, < 0.00003$ per Megabyte
  - Ove ogledne vrijednosti (circa ~2022) skalirajte sa vremenom
- I druge tehnologije imaju svoje mjesto
  - MRAM, RRAM, STT-MRAM, memristors, … (još nisu sazrile/odrasle)

Problem (tablica)

Memorijski uređaj	Kapacitet	Kašnjenje	Cijena po megabajtu (MB)
SRAM	< 1 KByte	sub-nanosec	
SRAM	KByte~MByte	~nanosec	< 0.3$
DRAM	Gigabyte	~50 nanosec	< 0.03$
PCM-DIMM (Intel Optane DC DIMM)	Gigabyte	~300 nanosec	< 0.004$
PCM-SSD (Intel Optane SSD)	Gigabyte ~Terabyte	~6-10 µs	< 0.001$
Flash memory	Gigabyte ~Terabyte	~50-100 µs	< 0.00008$
Hard Disk	Terabyte	~10 millisec	< 0.00003$

Veće je sporije

Brže je skuplje
($$$ i područje čipa)

Zašto hijerarhija memorije?

- Želimo **i brzo i veliko**
- Ali, ne možemo postići oboje s jednom razinom pamćenja
- Ideja: Imati više razina prostora za pohranu (progresivno veće i sporije jer su razine dalje od procesora) i osigurati da se većina podataka koji su potrebni procesoru čuva na brzim/bližim razinama

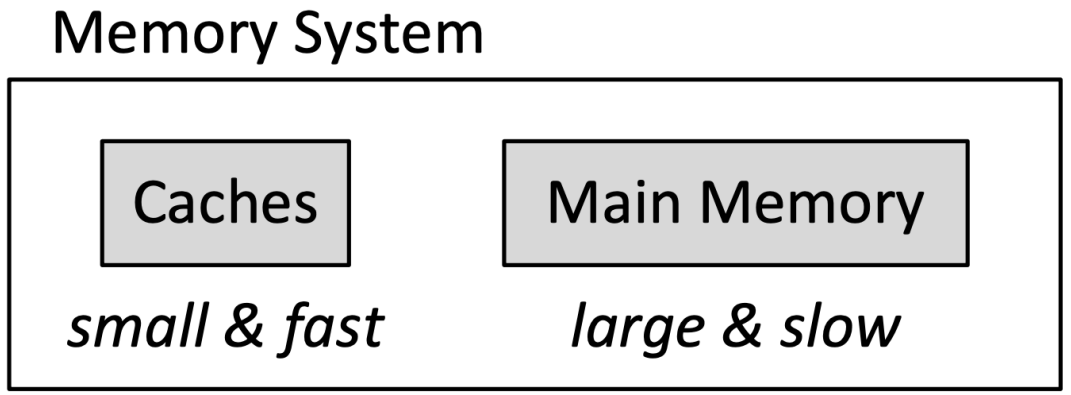

Hijerarhija memorije

premjestite ono što ovdje koristite

Sa dobrim smještajem, memorija izgleda brzo i veliko

Pohratite ostalo ovdje

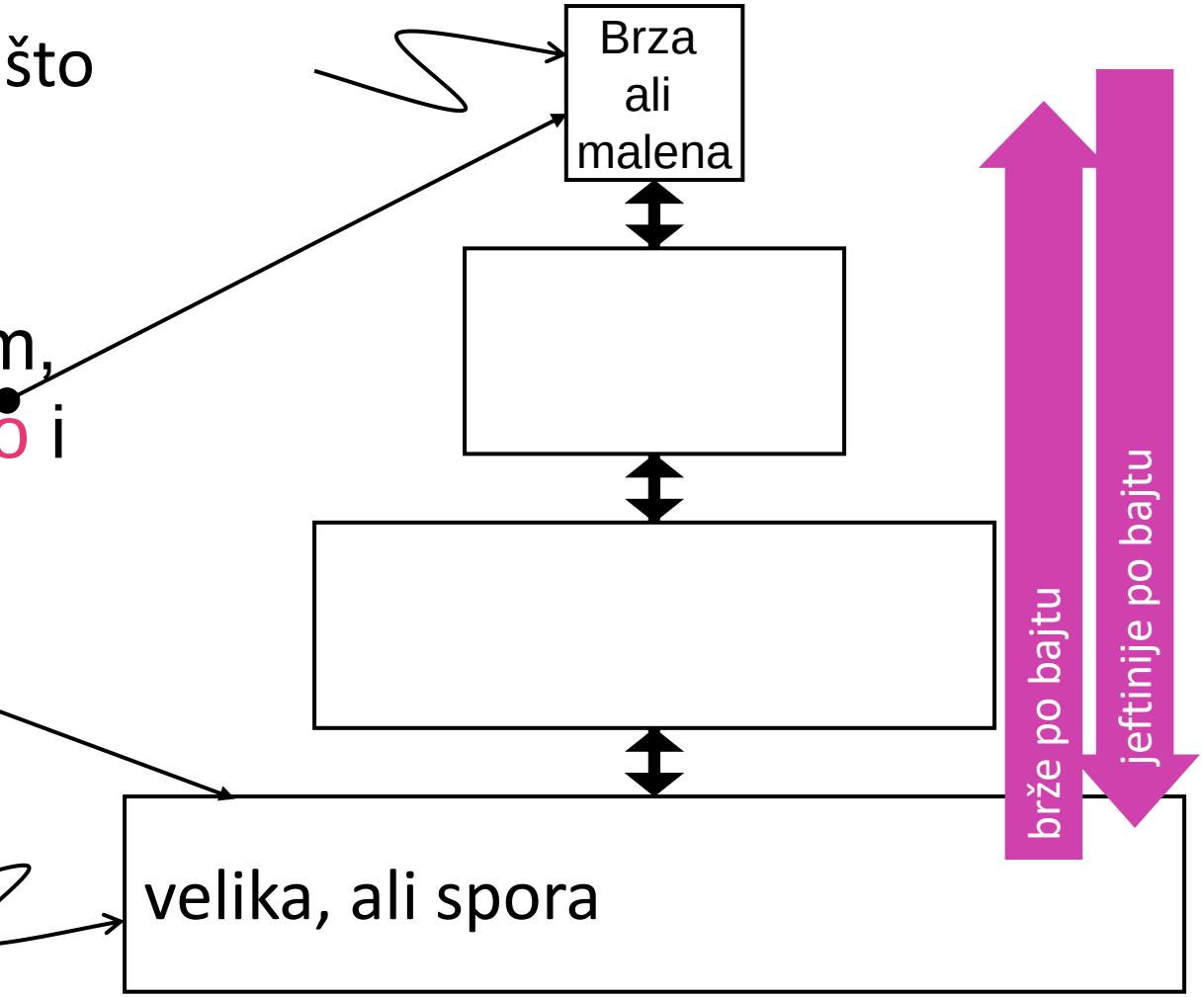

Hijerarhija memorije

- Temeljni kompromis
  - Brza memorija: mala
  - Velika memorija: spora
- Idea: Hijerarhija memorije

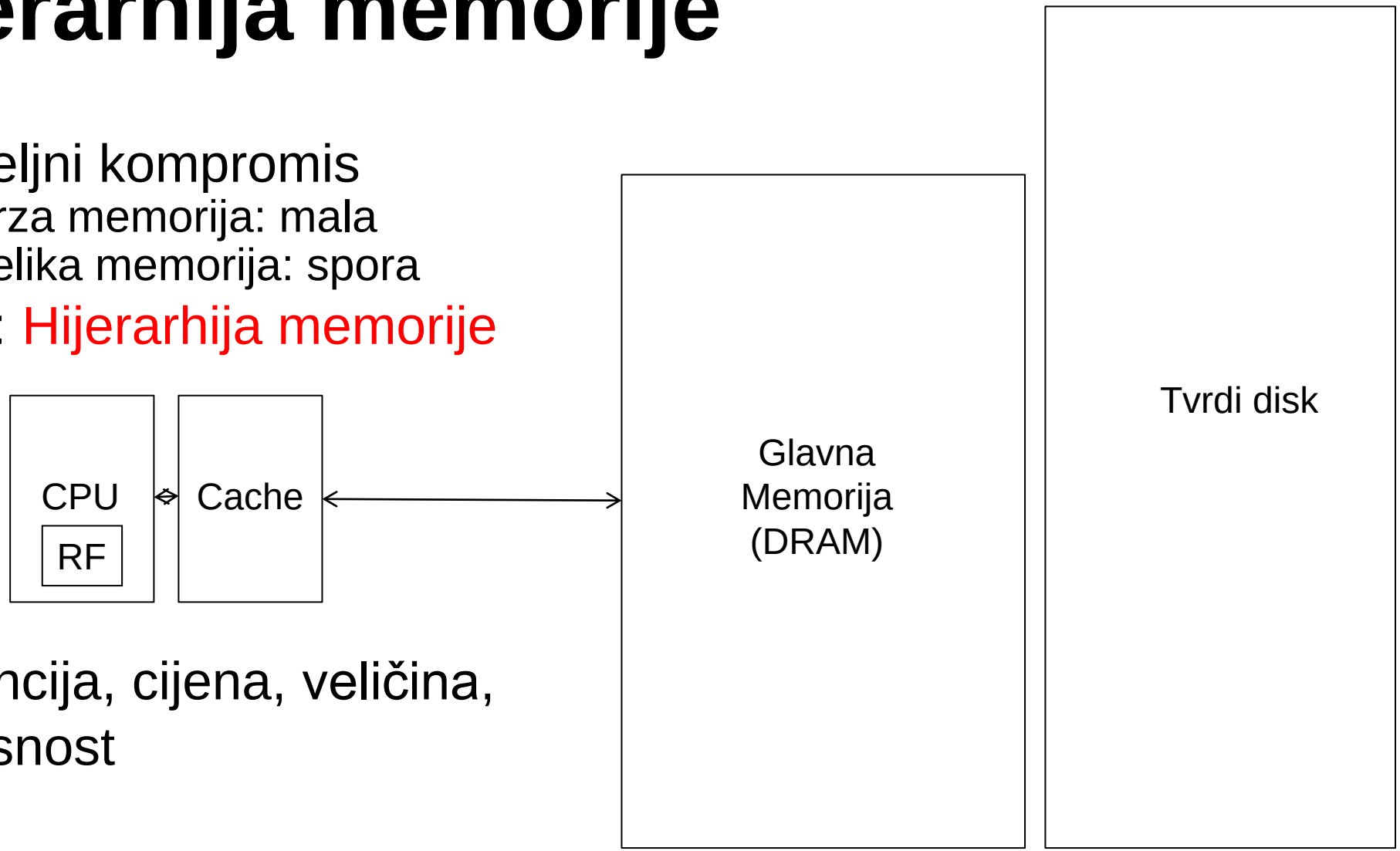

- Latencija, cijena, veličina, propusnost

Primjer hijerarhije memorije

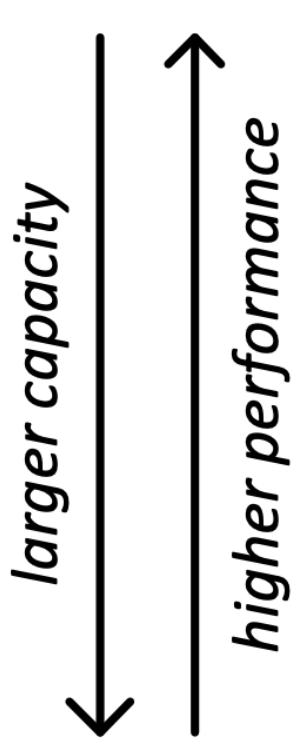

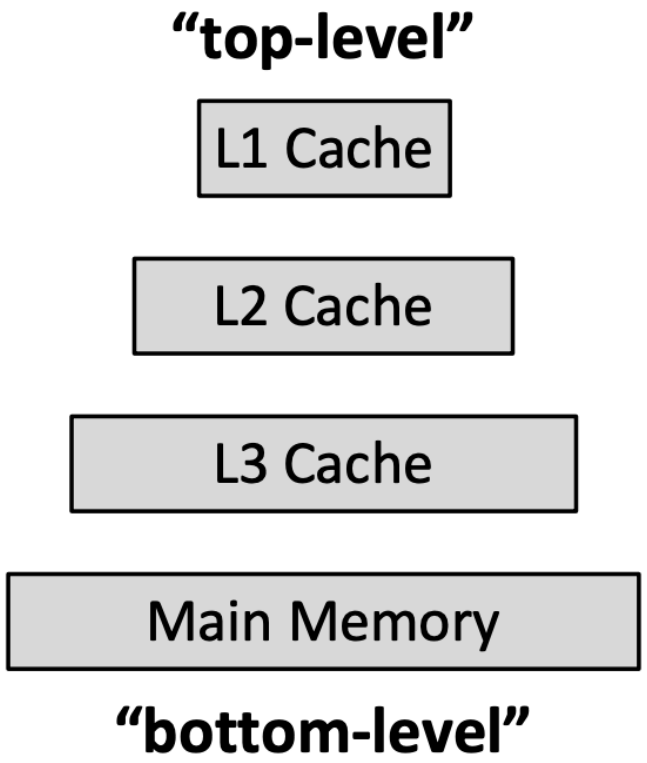

capacity	latency
10's of KB	≈ 1ns
100's of KB	< 5ns
several MB	≈ 10ns
several GB	≈ 100ns

Lokacija, lokalitet, lokalnost

- Nečija nedavna prošlost je vrlo dobar prediktor njihove bliske budućnosti.

- Vremenski lokalitet: *„Ako ste upravo nešto učinili, vrlo je vjerojatno da ćete uskoro ponoviti istu stvar”*
  - Budući da ste danas ovdje, postoji velika šansa da ćete biti ovdje iznova i iznova redovito (*i na sljedećem predavanju*)

- Prostorni lokalitet: *„Ako ste nešto učinili, vrlo je vjerojatno da ćete učiniti nešto slično / povezano (u prostoru)”*
  - Svaki put kad te nađem u ovoj učionici, vjerojatno sjediš blizu istih ljudi.

Lokalitet memorije

- "Tipičan" program ima puno lokaliteta u referencama memorije
  - tipični programi sastoje se od "petlji"

- Vremenski: Program ima tendenciju da se odnosi na istu lokaciju memorije mnogo puta i sve u malom vremenskom okviru

- Prostornim: Program ima tendenciju upućivanja na lokacije memorije u blizini, unutar vremenskog okvira
  - najznačajniji primjeri:
    1. Referenca memorijske lokacije/straince → uglavnom sekvencijalni/streaming
    2. Referenca u polja/vektore → često strujanje/koračanje

Osnove predmemoriranja (Caching): Iskoristite vremenski lokalitet

- Idea: Spremi nedavno pristupljene podatke u automatski upravljanu brzu memoriju (nazvanu predmemorija)
- Iščekivanje: isti mem. lokaciji će se uskoro ponovno pristupiti

- Načelo vremenskog lokaliteta
  - Nedavno pristupljenim podacima ponovno će se pristupiti u bliskoj budućnosti
  - Ovo je Maurice Wilkes imao na umu:
    - Wilkes, "Slave Memories and Dynamic Storage Allocation," IEEE Trans. On Electronic Computers, 1965.
    - "The use is discussed of a fast core memory of, say 32000 words as a slave to a slower core memory of, say, one million words in such a way that in practical cases the effective access time is nearer that of the fast memory than that of the slow memory."

Osnove predmemoriranja: Iskoristite prostorni lokalitet

- Idea: Pohrana podataka u adrese uz nedavno pristupljenu u brzoj memoriji kojom se automatski upravlja
  - Logički podijelite memoriju na blokove jednake veličine
  - Dohvatite predmemoriranje pristupljenog bloka u cijelosti
- Iščekivanje: uskoro će se pristupiti obližnjim memorijskim lokacijama

- Princip prostornog lokaliteta
  - Podacima u blizini u memoriji bit će pristupljeno u bliskoj budućnosti
    - E.g., sequential instruction access, array traversal
  - Evo što je IBM 360/85 implementirao:
    - 16 Kbyte cache with 64 byte blocks
    - Liptay, "Structural aspects of the System/360 Model 85 II: the cache," IBM Systems Journal, 1968.

Predmemoriranje u (pipeline) dizajnu

- Predmemorija mora biti čvrsto integrirana u tijek procesa
  - Idealno, pristup u jednom ciklusu, tako da se operacije ovisne o opterećenju ne odugovlače
- Visokofrekventni tijek podatka → Nije moguće povećati predmemoriju
  - Ali, želimo veliku predmemoriju i pipeline dizajn.
- Idea: Hijerarhija predmemorije

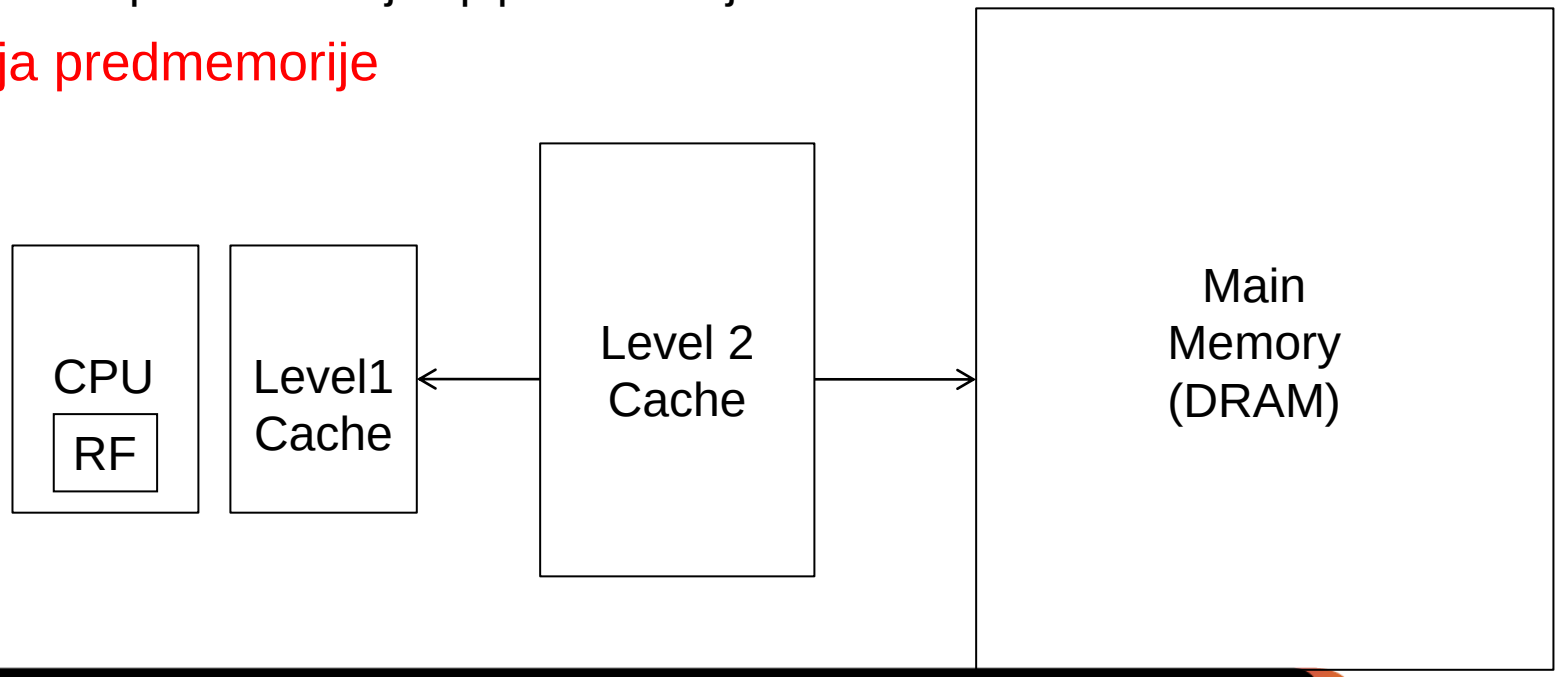

Moderna hijerarhija memorije

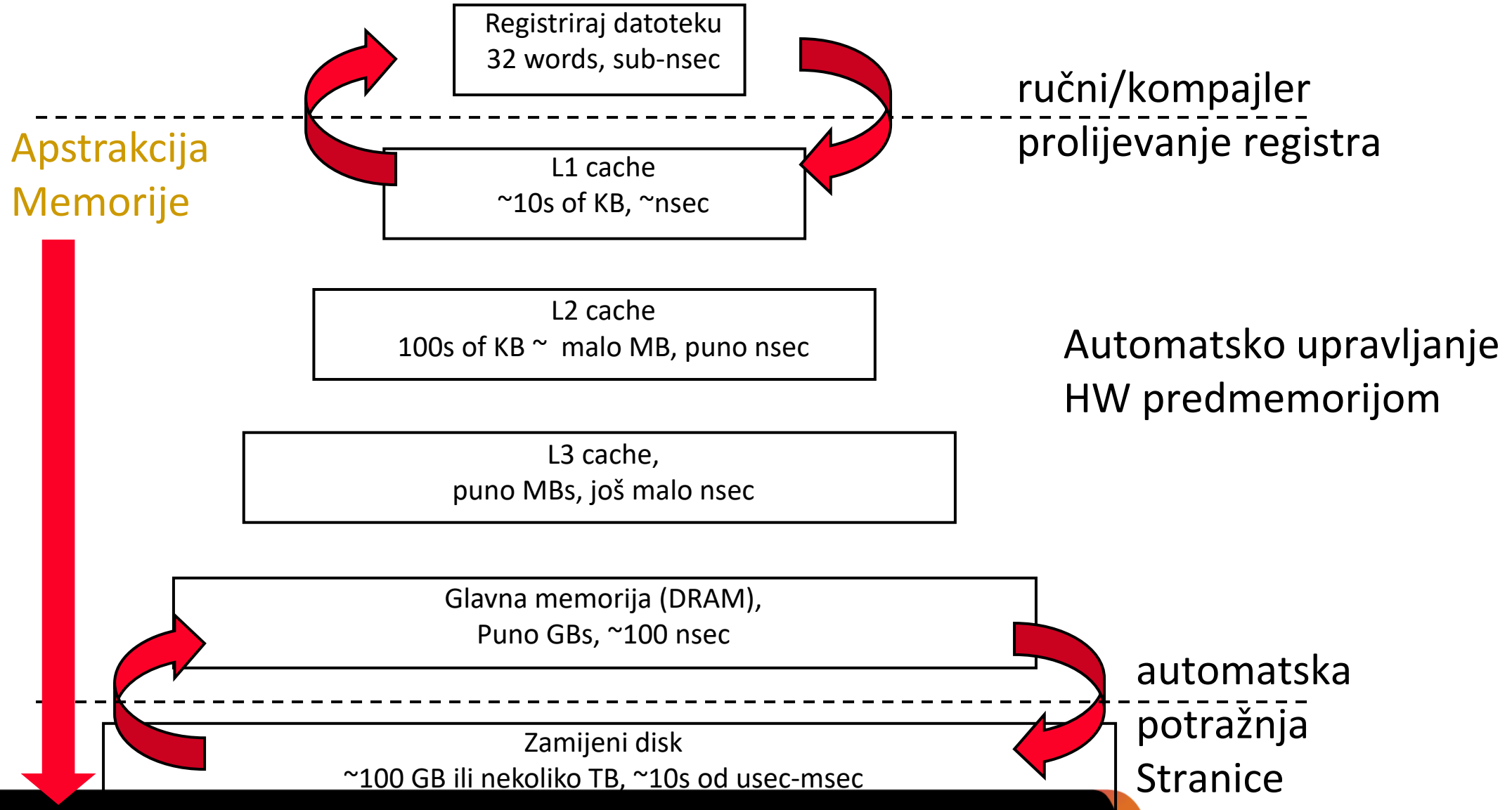

Osnove predmemorije i operacija

Cache - predmemorija

- Svaka struktura koja "pamti" korištene (ili proizvedene) podatke
  - kako bi se izbjeglo ponavljanje operacija s dugom latencijom potrebnih za reprodukciju/dohvaćanje podataka od nule
  - Npr.: web cache

- Najčešće u kontekstu dizajna procesora: automatski upravljana struktura memorije
  - npr. memoirajte u brzom SRAM-u najčešće ili nedavno pristupljene LOKACIJE DRAM memorije kako biste izbjegli ponovno plaćanje latencije DRAM pristupa

Logička organizacija predmemorije (I)

- Ključno pitanje: Kako mapirati dijelove glavnog memorijskog adresnog prostora u blokove u predmemoriji?
  - Na koje se mjesto u predmemoriji može smjestiti određeni "glavni dio memorije"?

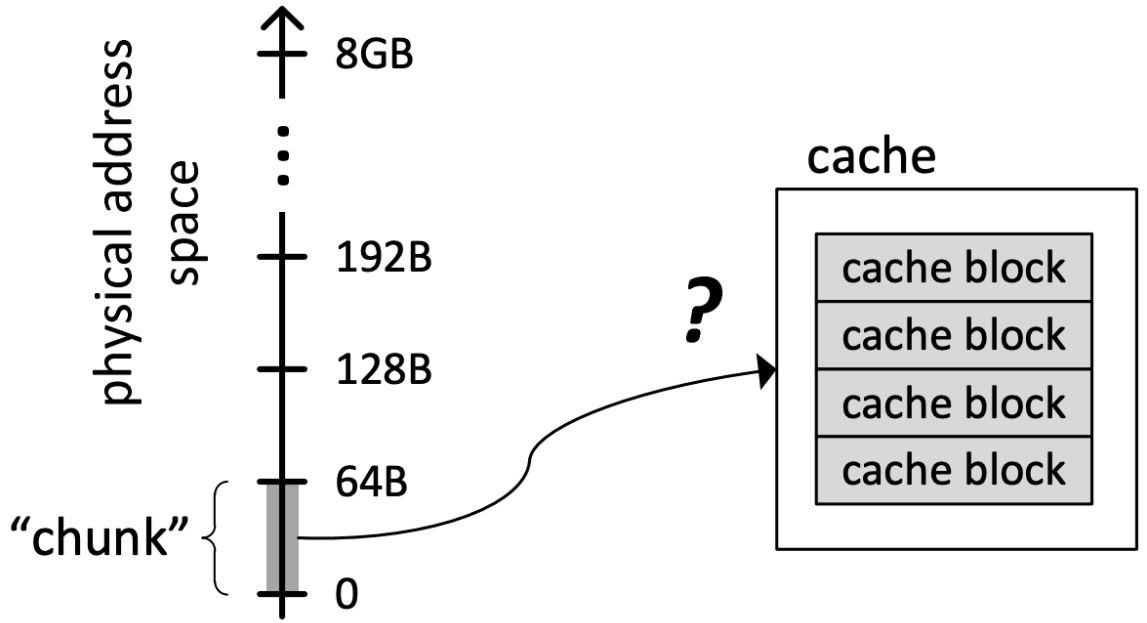

Logička organizacija predmemorije (II)

- Ključno pitanje: Kako mapirati dijelove glavnog memorijskog adresnog prostora u blokove u predmemoriji?
  - Na koje se mjesto u predmemoriji može smjestiti određeni "glavni dio memorije"?

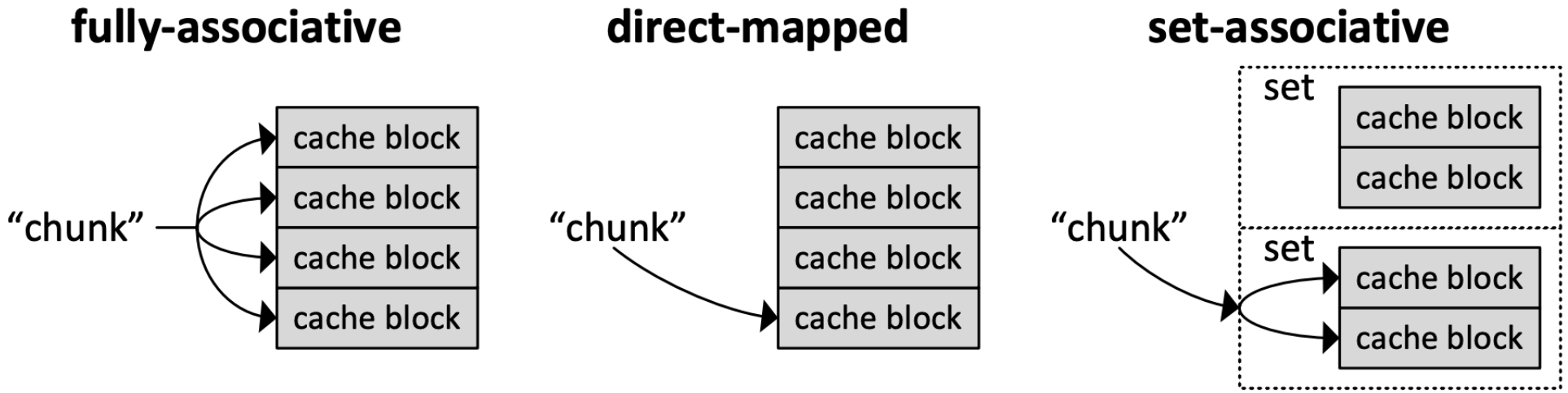

Dizajni predmemorije

Izravno preslikana predmemorija

- Jednostavan dizajn jer se svako mjesto memorije mapira samo u jedan blok predmemorije
- Međutim, to često dovodi do sukoba.
  - Kada se više puta pristupi nekoliko lokacija s istim indeksom predmemorije

- Prednost:
  - Jednostavan dizajn, stoga jeftin
  - Brzo pretraživanje
- Nedostatak:
  - Niska stopa pogodak (hit) kada postoji sukob

Izravno preslikana predmemorija

- Indeks koji se koristi za odabir jednog bloka predmemorije
- Uspoređivanje oznaka
  - Ako je valjano i oznake se podudaraju, pogodak (HIT)
- Kada je pogodak, *Offset* odabire početni bajt iz podatkovnog polja.

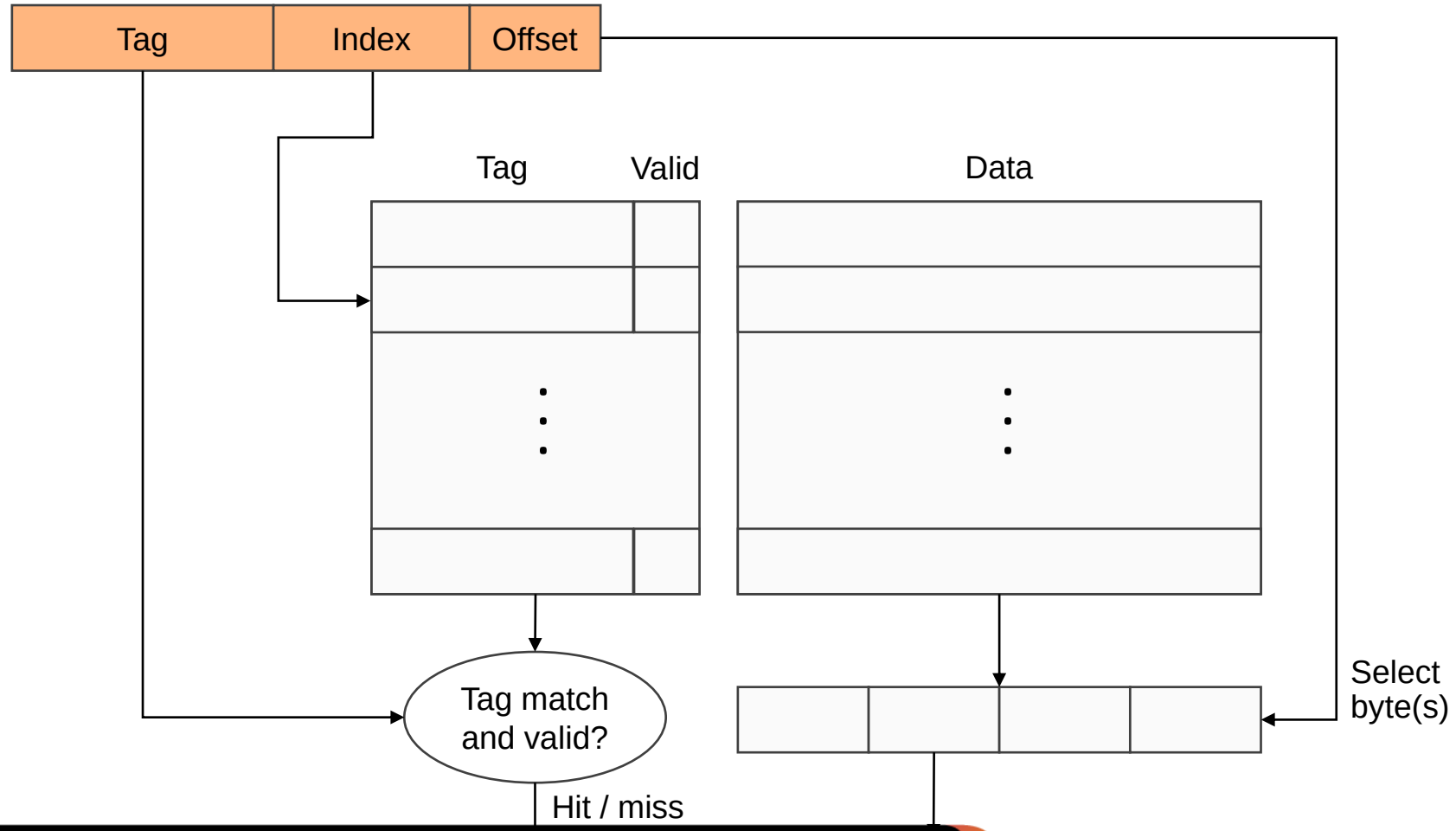

Izravno preslikana predmemorija

- Loša strana je što svaka adresa u memoriji ima samo jedno mjesto u predmemoriji na koje mapira.
- Više memorijskih mjesta moglo bi se boriti za **isti** redak predmemorije.

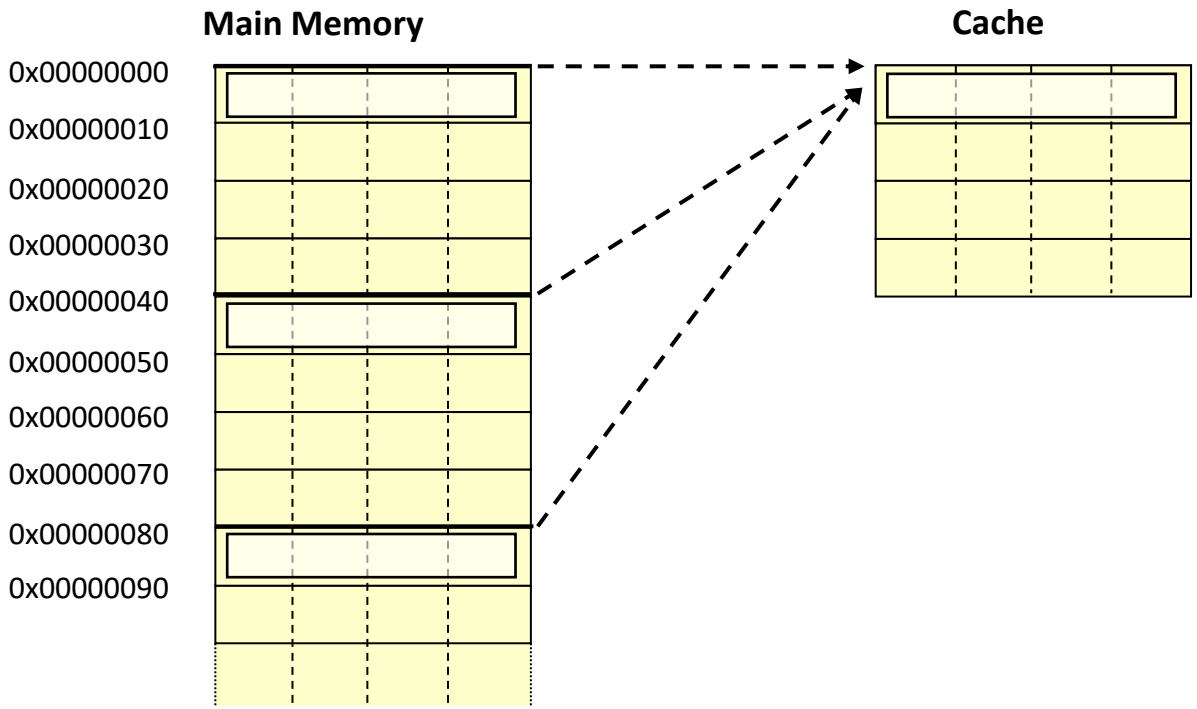

Postavljena asocijativna predmemorija

- Svako mjesto memorije mapira se u blokove predmemorije N.
  - Svaka grupa blokova N predmemorije naziva se skup - dakle, asocijativni N-skup/grupa.
  - Grupa predmemorija blokova u istom polju, ali s različitim indeksima naziva se stranicom.
- Poboljšana stopa pogodaka u usporedbi s izravno mapiranom predmemorijom
  - Manje sukoba kada postoji nekoliko memorijskih mjesta s istim indeksom predmemorije
- Prednost:
  - Kombinira brzinu izravno mapirane predmemorije s poboljšanom fleksibilnošću u postavljanju
- Nedostatak:
  - Za pronalaženje blokova unutar skupa potreban je složeniji hardver.

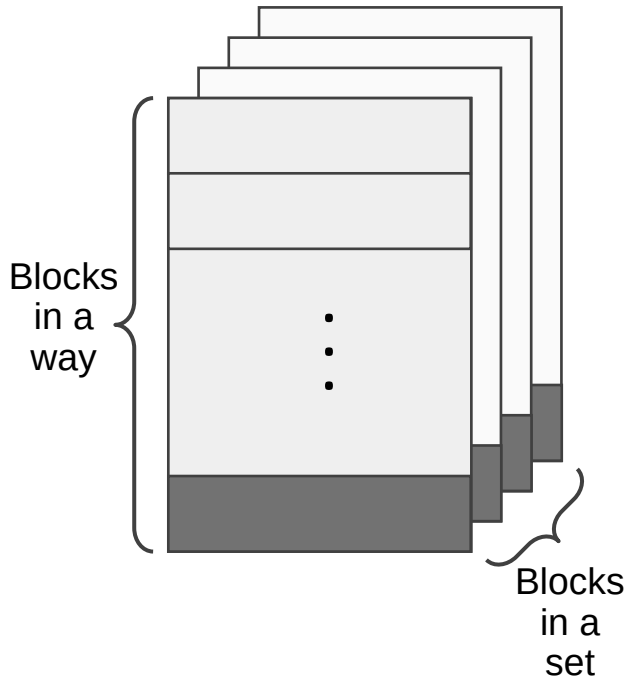

Postavljena asocijativna predmemorija

- Umjesto samo jedne oznake i podatkovnog polja, postoji više.
- Adresa je podijeljena kao i prije, ali se paralelno traži više polja i provjeravaju njihove oznake.

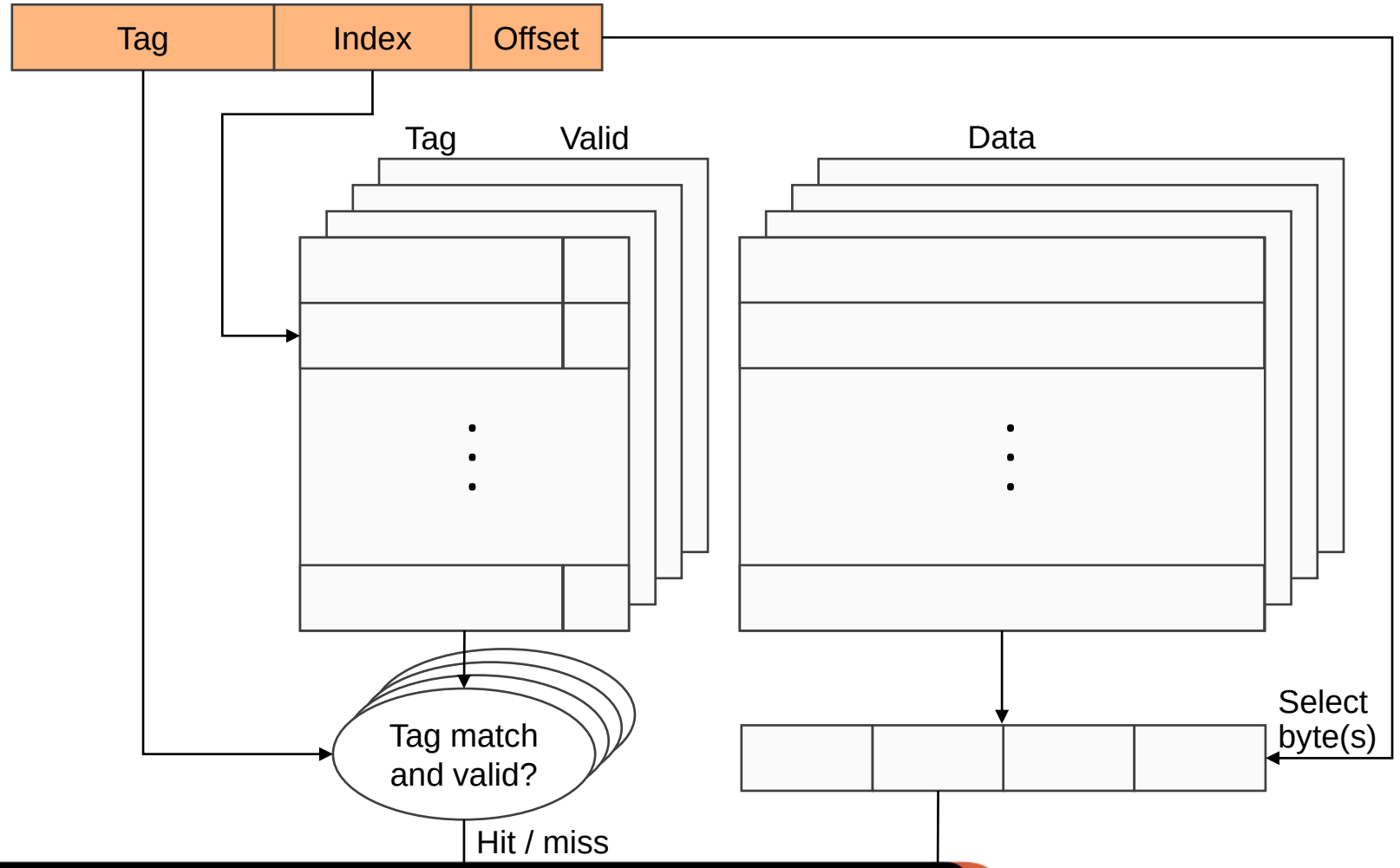

Postavljena asocijativna predmemorija

- Sada svaka adresa u memoriji mapira na više lokacija predmemorije (načina), smanjujući sukob.

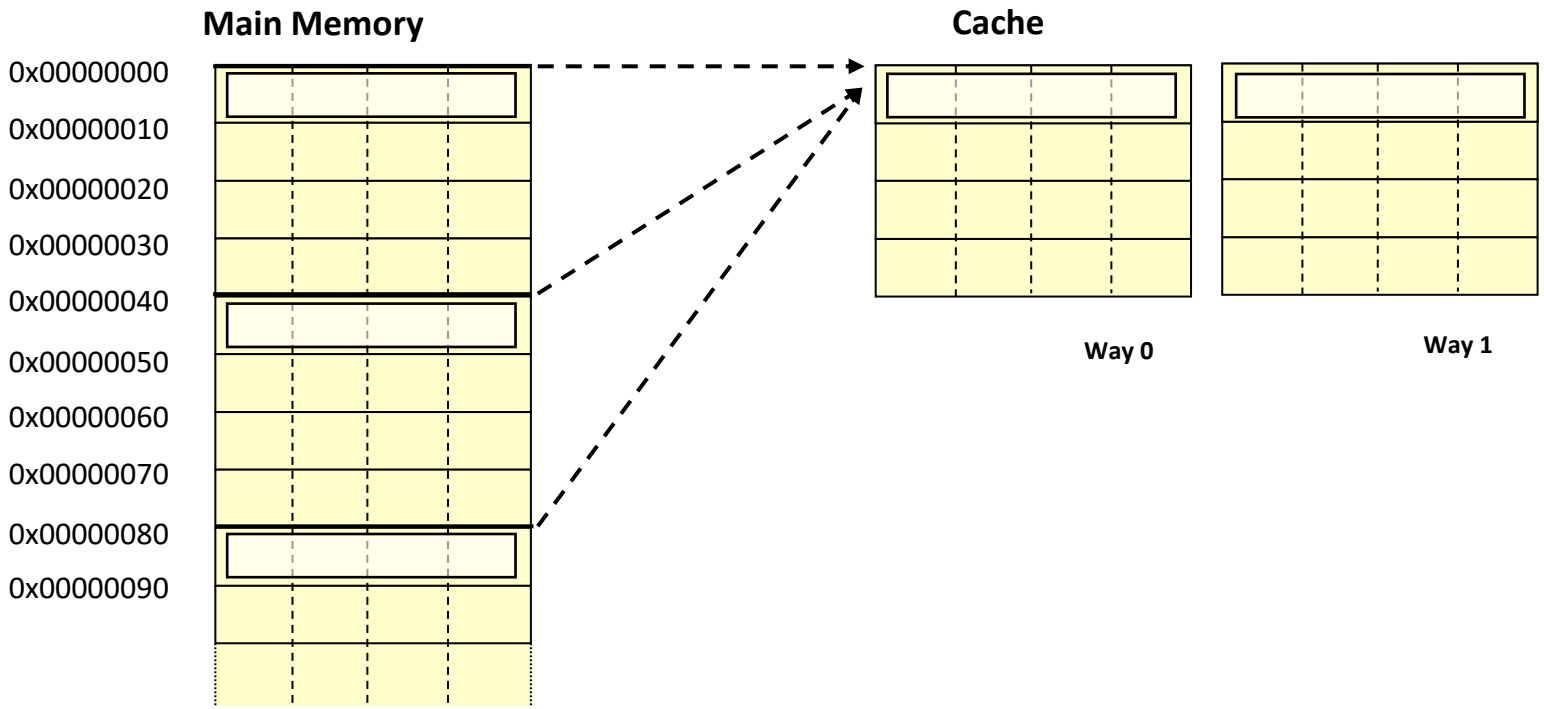

Potpuno asocijativna predmemorija

- U potpuno asocijativnoj predmemoriji blok se može smjestiti na bilo koje dostupno mjesto u predmemoriji.
- To čini predmemoriju fleksibilnijom, povećavajući brzinu učitavanja.
- Ali to je također složenije, jer traženje bloka uključuje usporedbu sa svim blokovima.

- Prednost:
  - Dobra fleksibilnost: veća stopa pogodaka
- Nedostatak:
  - Traženje podudaranja može biti skupo, zahtjevno za energijom i sporo.

Performanse predmemorije

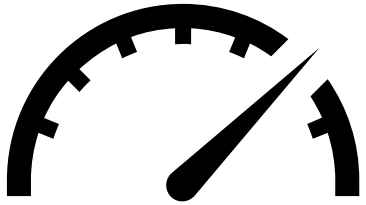

Parametri predmemorije u odnosu na brzinu pogodaka (HIT) / pogreški(MISS)

- Veličina predmemorije
- Veličina bloka
- Asocijativnost
- Pravila zamjene
- Pravilo umetanja/smještaja
- Pravila promocije

Veličina predmemorije

- Veličina predmemorije: ukupni kapacitet podataka (ne uključujući oznaku)
- veći može bolje iskoristiti vremenski lokalitet

- Prevelika predmemorija negativno utječe na latenciju učitavanja i promašaja
  - veće je sporije

- Premalena predmemorija
  - ne iskorištava dobro vremenski lokalitet
  - korisni podaci koji se često zamjenjuju

- Radni skup: cijeli skup podataka na koje se odnosi izvršna aplikacija
  - Unutar vremenskog intervala

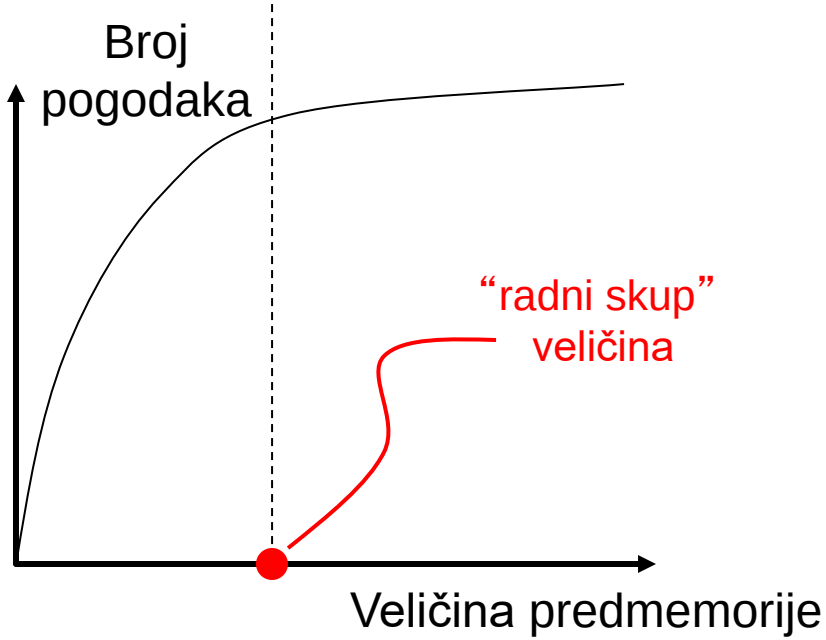

Prednosti većih predmemorija uvelike variraju

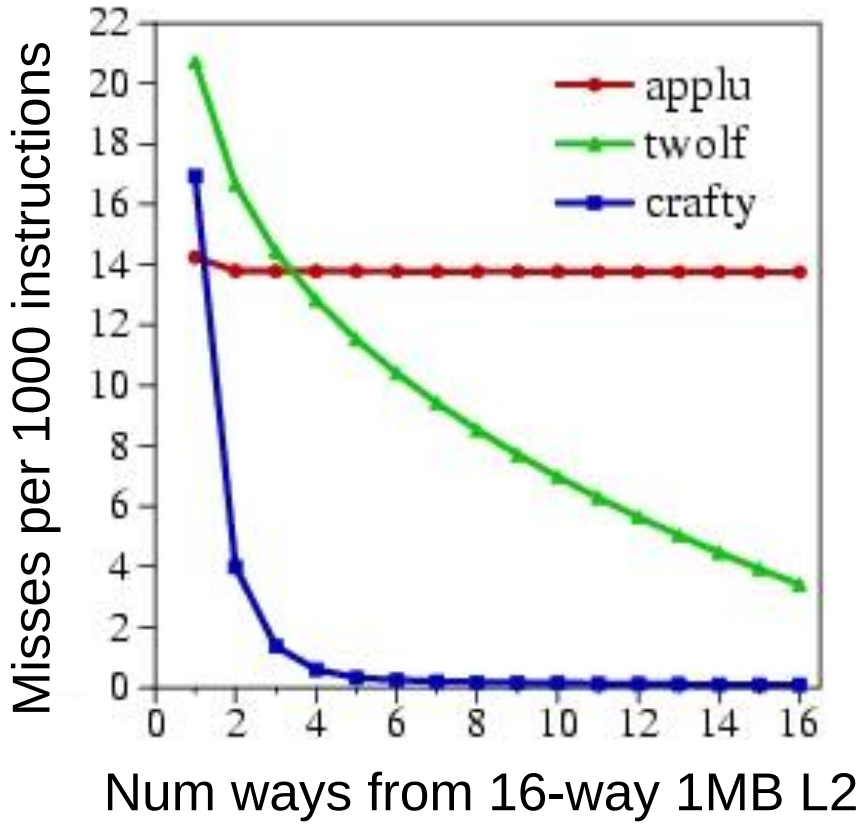

- Prednosti veličine predmemorije uvelike se razlikuju među aplikacijama

Aplikacija s niskim uslužnim programima

Aplikacija visokog uslužnog programa

Zasićenje uslužne aplikacije

Veličina bloka

- Veličina bloka su podaci pridruženi adresnoj oznaci
  - nije nužno jedinica prijenosa između hijerarhija
    - Podblokiranje: Blok podijeljen na više komada (svaki w / V / D bitovi)

- Premaleni blok podataka
  - ne iskorištavaju prostorni lokalitet dobro
  - imaju veću oznaku iznad „glave”

- Preveliki blok podataka
  - premalo ukupnih blokova → iskorištavati vremenski lokalitet nije dobro
  - uzaludno gubljenje prostora, vremena, propusnosti, energije ako prostor nije stvarno jako+jako velik

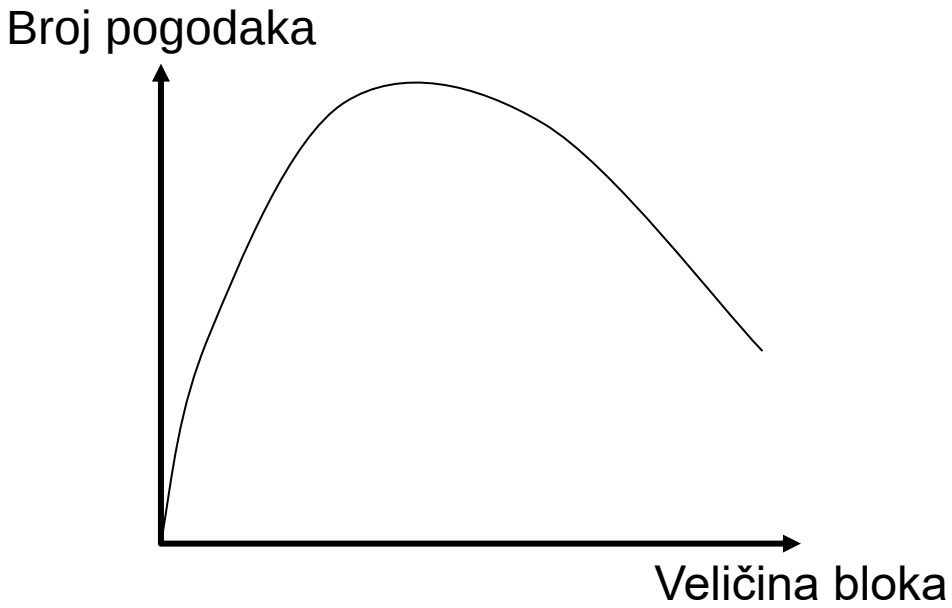

Veliki blokovi: kritična riječ i podblokiranje

- Ispunjavanje velikih predmemorijskih blokova može potrajati dugo vremena u predmemoriji
  - Idea: Blok predmemorije ispuni sa „critical-word first” (kritični podatak)
  - Odmah dostavite kritične podatke procesoru

- Veliki predmemorski blokovi mogu trošiti propusnost sabirnice
  - Idea: Podjela bloka na podblokove
  - Pridruživanje zasebnih „valjanih i prljavih” bitova za svaki podblok
  - Ponavljanje: Kada je ovo korisno?

Pitanja u predmemoriranju višejezgrenih procesora

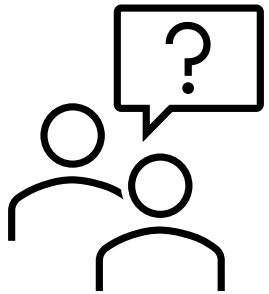

Predmemorije u višejezgrenom sustavu

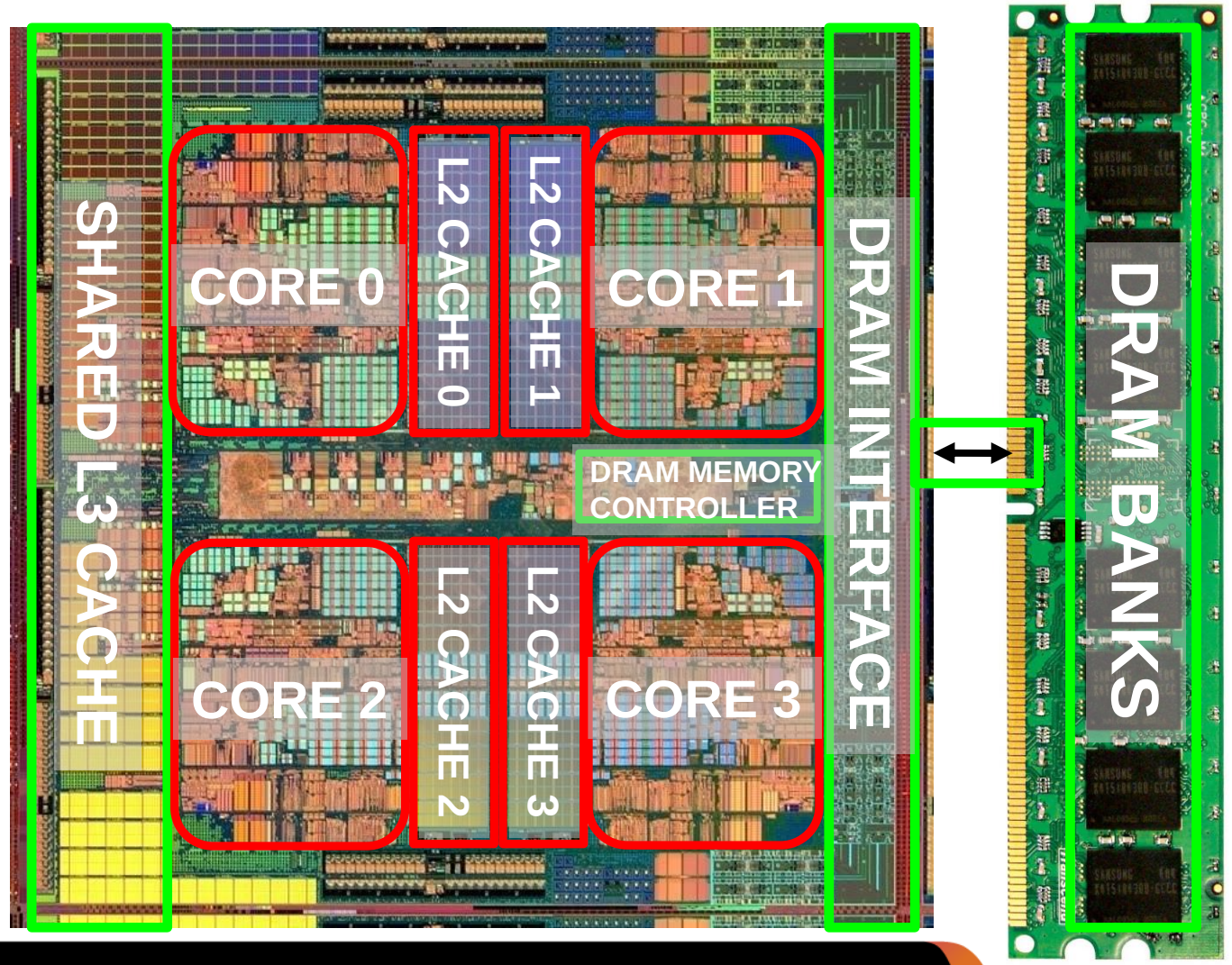

Predmemorije u višejezgrenom sustavu

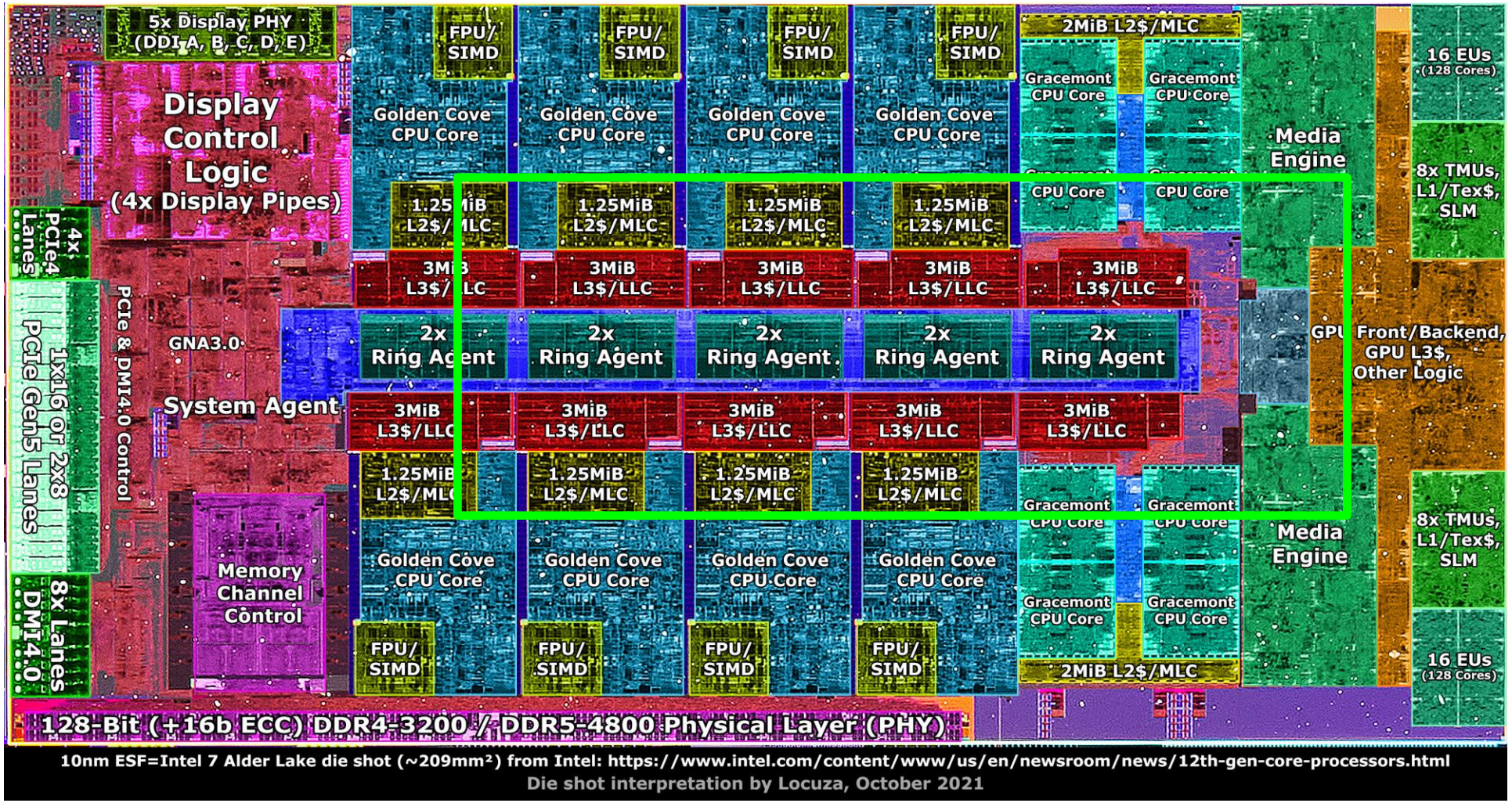

Intel Alder Lake, 2021

Predmemorije u višejezgrenom sustavu

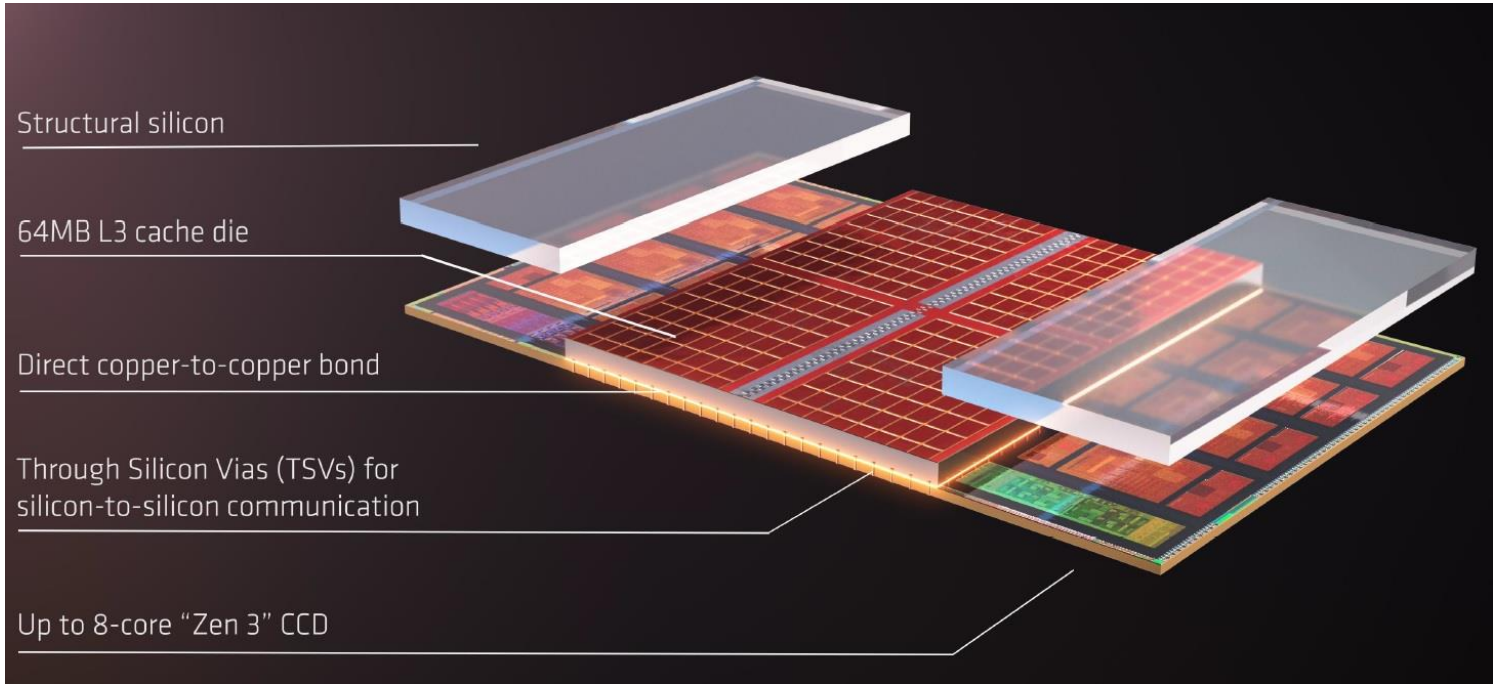

AMD povećava L3 veličinu svojih 8-jezgrenih Zen 3 procesora s 32 MB na 96 MB

Dodatnih 64 MB L3 predmemorije

Složeno na vrhu procesora
- Povezano pomoću Through Silicon Vias (TSVs)
- Ukupno 96 MB L3 predmemorije

Tehnologija 3D slaganja (*3D Stacking*): primjer

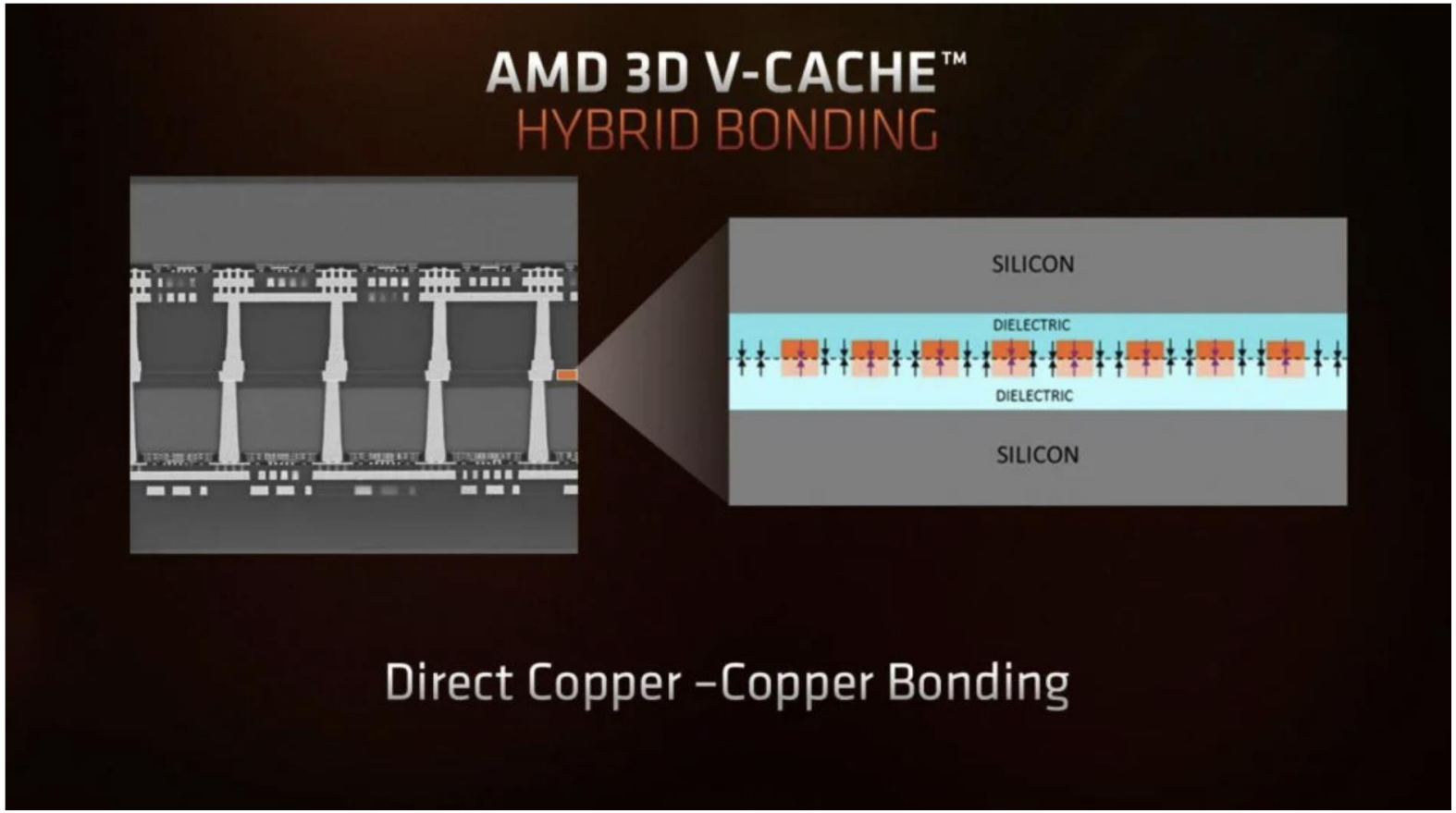

AMD Ryzen 7 5800X3D: The 3D V-Cache in detail (4)

Source: AMD

Predmemorije u višejezgrenim sustavima

- Učinkovitost predmemorije postaje još važnija u višejezgrenom/višenitnom sustavu
  - Propusnost memorije je na višem stupnju
  - Prostor predmemorije ograničen je resurs u jezgrama/dretvama

- Kako dizajniramo predmemorije u višejezgrenom sustavu?

- Mnogo odluka i pitanja:
  - Djeljena ili privatna predmemorija?
  - Kako da maksimiziramo performanse cijelog sustava?
  - Kako da pružimo QoS i prediktivne performanse za različite dretve (threads) u djeljenoj predmemoriji?
  - Trebaju li algoritmi za upravljanje predmemorijom biti svjesni dretvi?
  - Koliko prostora treba dodjeliti dretvama u djeljenoj predmemoriji?
  - Trebamo li kompresirati podatke u predmemoriji?
  - Kako da bolje iskoristimo predikciju i upravljanje predmemorijom?

Privatna vs. dijeljena predmemorija

- Privatna predmemorija: Predmemorija pripada jednoj jezgri (zajednički blok može biti u više predmemorija)
- Dijeljena predmemorija: Predmemoriju zajednički koristi više jezgri

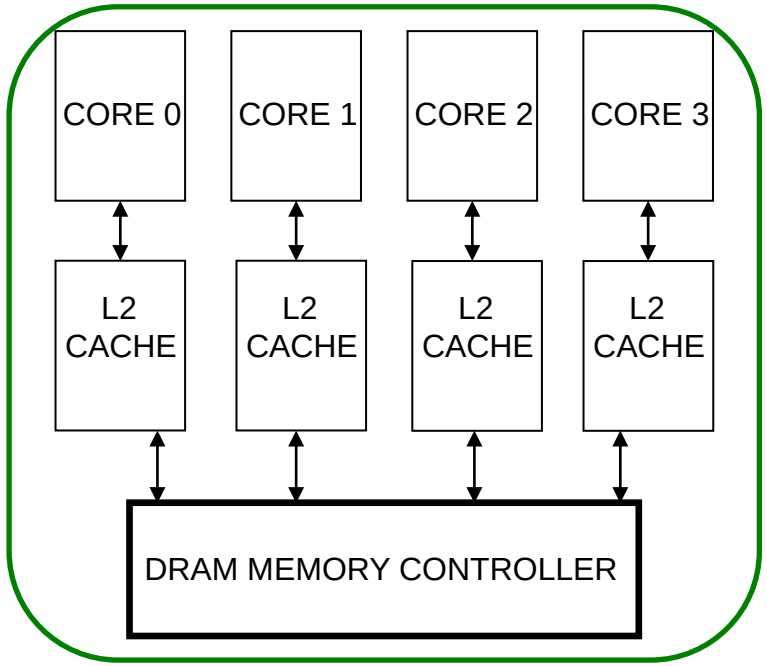

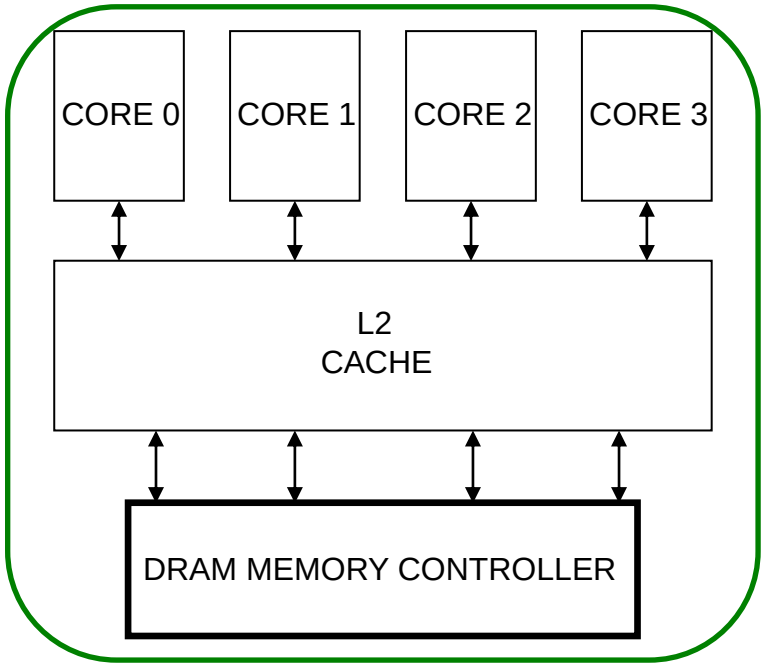

Koncept i prednosti dijeljenja resursa

- Idea: Umjesto posvećivanja hardverskog resursa hardverskom kontekstu, dopustite da ga koristi više konteksta (zašto ne bi svi dijelili HW)
  - Primjeri resursa: funkcionalne jedinice, sabirnica, predmemorije, memorija…
- Zašto?

+ Zajedničko korištenje resursa poboljšava iskorištenost/učinkovitost → propusnost
  - Kada resurs ostane u stanju mirovanja za jednu dretvu, druga dretva ga može koristiti; nema potrebe za repliciranjem dijeljenih podataka
+ Smanjuje latenciju komunikacije
  - Na primjer, podaci koji se dijele između više dretvi mogu se čuvati u istoj predmemoriji u višeslojnim procesorima
+ Kompatibilno s modelom programiranja zajedničke memorije

Nedostaci dijeljenja resursa

- Dijeljenje resursa stvara utrku/natjecanje za resursima
  - Kada resurs nije u stanju mirovanja, druga dretva ga ne može koristiti
  - Ako prostor zauzima jedna dretva, druga dretva ga želi ponovno zauzeti

- Ponekad smanjuje performanse svake ili neke dretve
  - Performanse niti mogu biti gore nego kad se izvode samostalno
- Uklanja izolaciju performansi → nedosljedne performanse u svim ciklusima
  - Izvedba dretvi ovisi o nasljednim dretvama (trebam podatak od druge dretve)
- Nekontrolirano (free-for-all) djeljenje degradira QoS
  - Uzrokuje nepravednost, gladovanje (starvation)

Potreba za učinkovitim i pravednim korištenjem zajedničkih resursa (Algoritam u OSu?!)

Zajedničke predmemorije između jezgri

- Prednosti:
  - Visok efektivni kapacitet
  - Dinamičko particioniranje raspoloživog prostora predmemorije
    - Nema fragmentacije zbog statičkog particioniranja
    - Ako jedna jezgra ne koristi neki prostor, druga jezgra može
  - Lakše održavati koherentnost (predmemorski blok nalazi se na jednom mjestu)

- Nedostaci:
  - Sporiji pristup (predmemorija nije čvrsto povezana s jezgrom)
  - U Jezgrama nastaju promašaji u sukobu zbog pristupa drugih jezgri
    - Promašaji zbog međujezgrenih smetnji
    - Neke jezgre mogu uništiti proj pogodaka drugih jezgri
  - Teže je jamčiti minimalnu razinu usluge (ili pravednosti) svakoj jezgri (koliko prostora, koliko propusnosti?)

Koherentnost predmemorije (međusobno usklađene predmemorije)

Koherentnost predmemorije

- Osnovno pitanje:

Ako više procesora predmemorira isti blok, kako osigurati da svi vide dosljedno stanje?

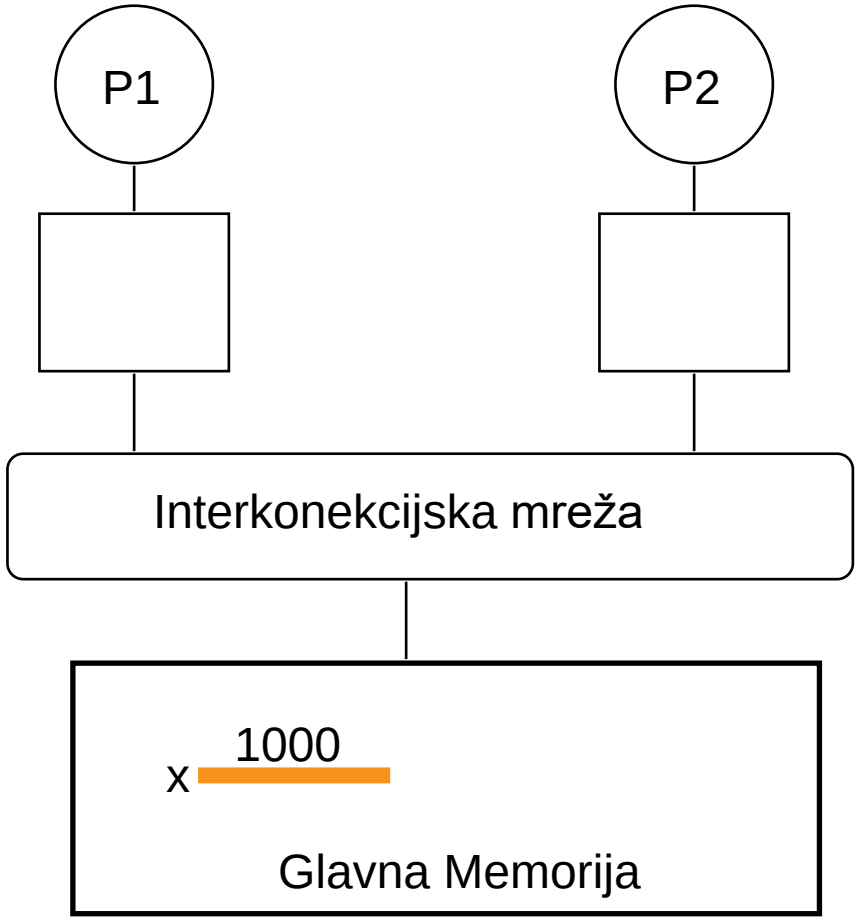

Problem koherentnosti predmemorije

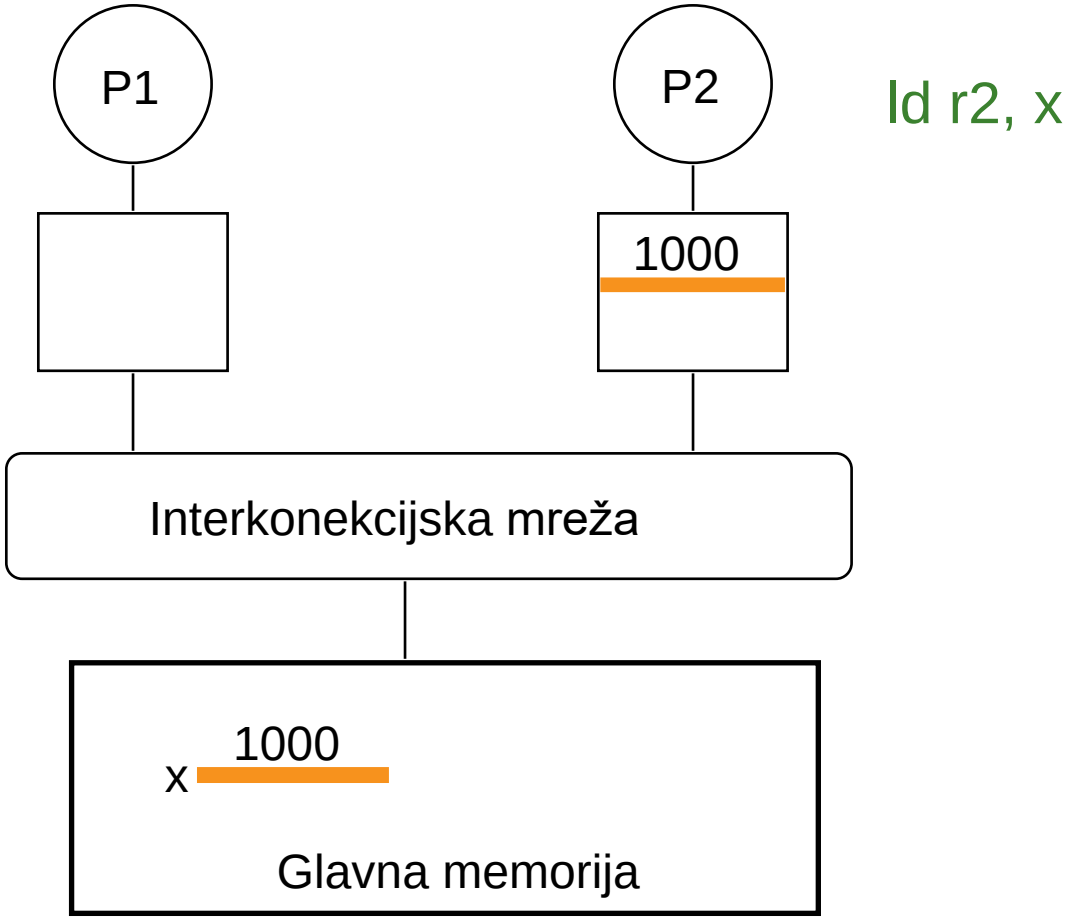

Problem koherentnosti predmemorije

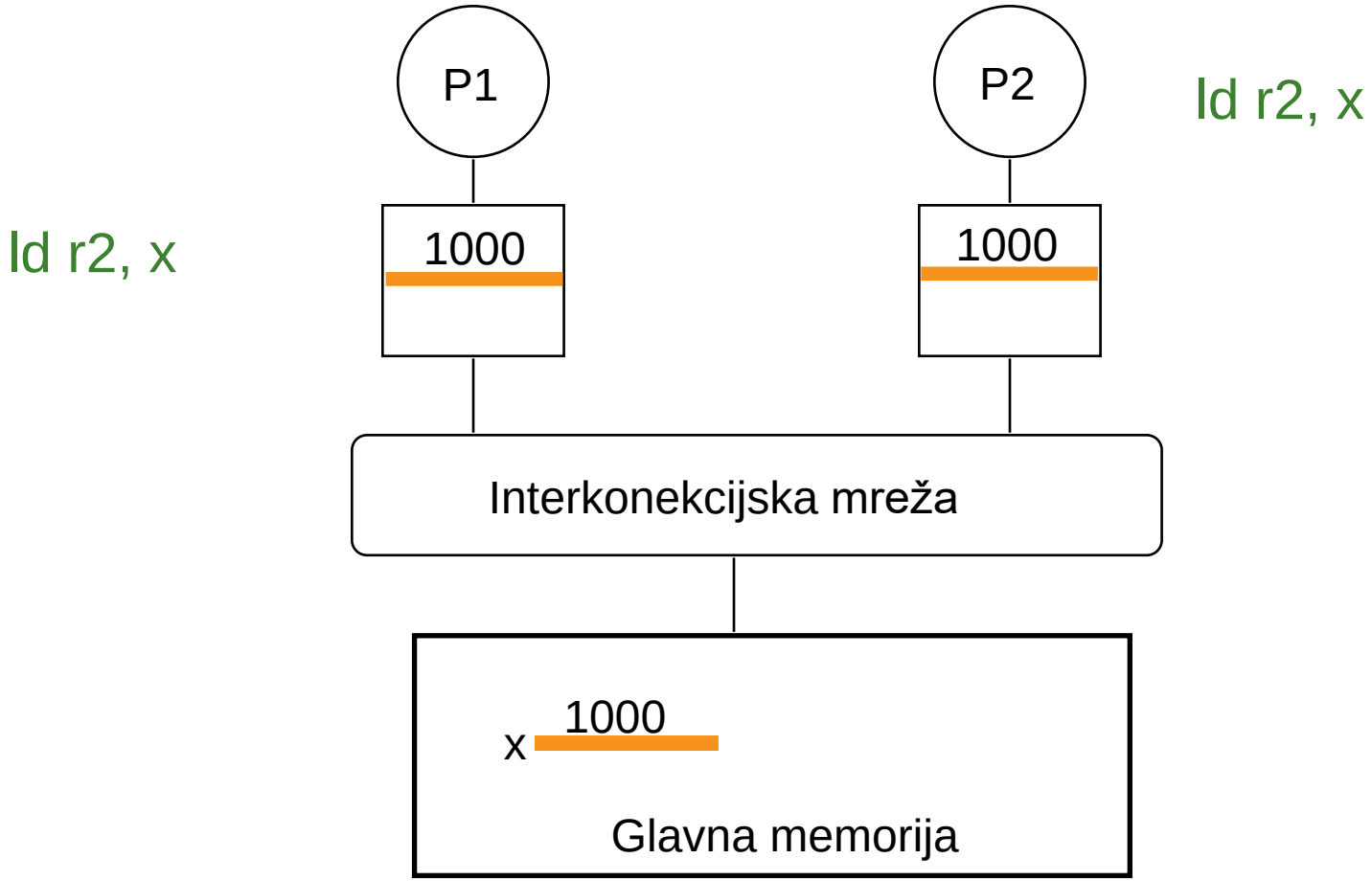

Problem koherentnosti predmemorije

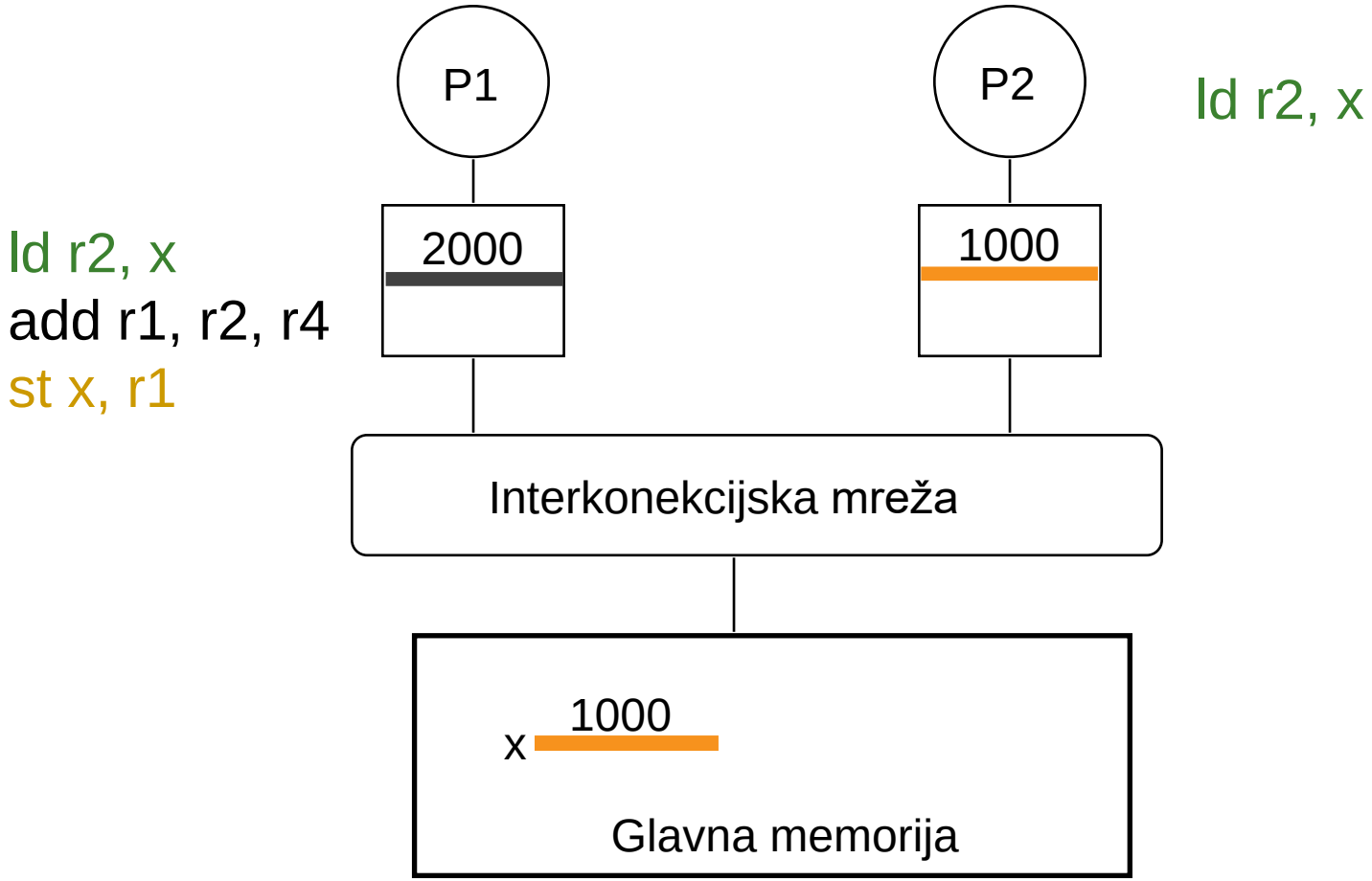

Problem koherentnosti predmemorije

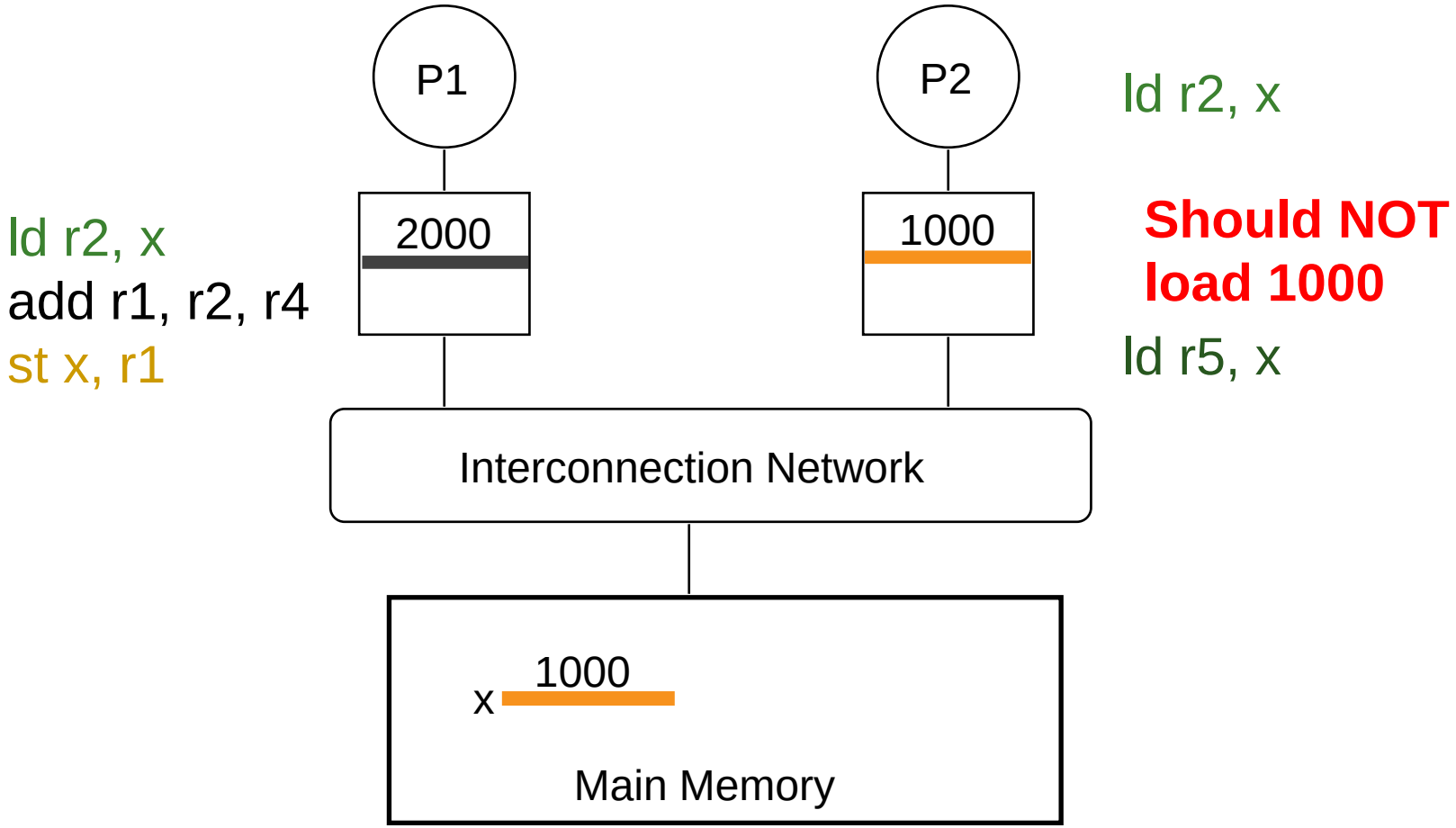

Vrlo jednostavna shema koherentnosti

- Idea: Sve predmemorije „prisluškuju" (promatraju) međusobne operacije pisanja /čitanja. Ako procesor piše u blok, svi ostali poništavaju blok.
- Jednostavan protokol:

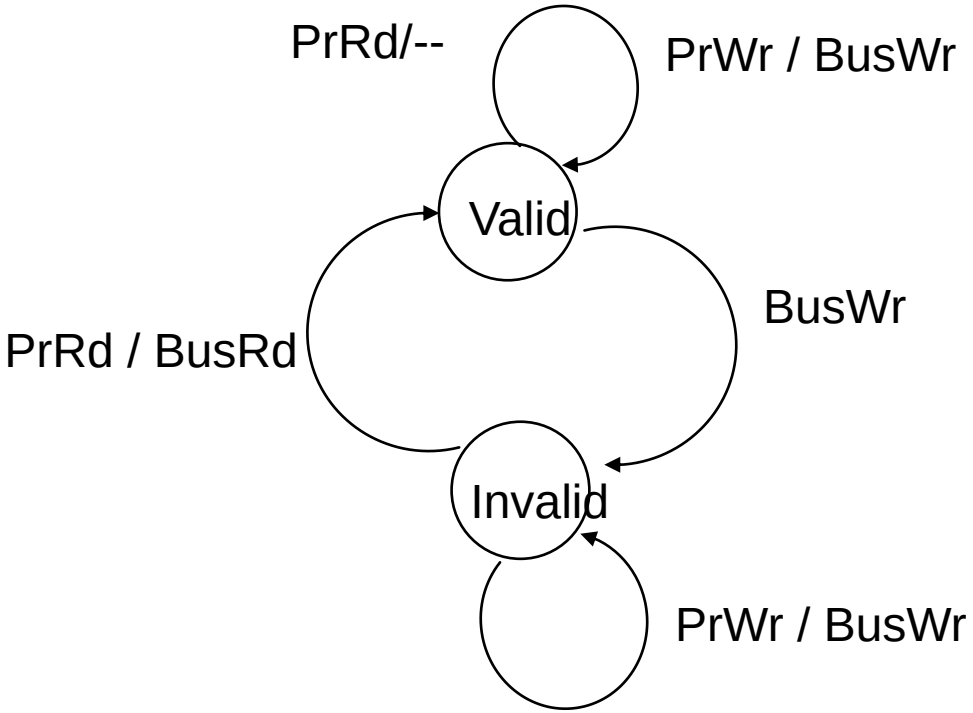

- Predmemorija za pisanje bez pisanja
- Akcije lokalnog procesora u predmemorijskom bloku: PrRd, PrWr,
- Akcije koje se emitiraju u sabirnici za blok: BusRd, BusWr

Vrste memorije

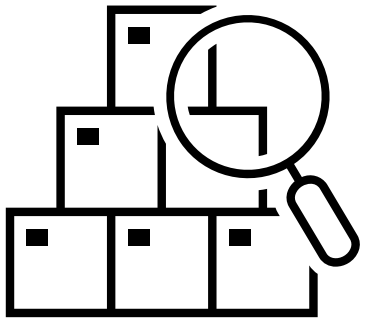

Apstrakcija: Virtualna u odnosu na fizičku memoriju

- Programer vidi virtualnu memoriju
  - Pretpostavlja da je memorija "beskonačna"
- Stvarnost: Fizička memorija je mnogo manje veličine od one za koju programer pretpostavlja
- Sustav (system software + hardware, cooperatively) mapira adrese virtualne memorije u fizičku memoriju
  - Sustav automatski upravlja fizičkim memorijskim prostorom transparentno prema programeru

+ Programer ne mora znati fizičku veličinu memorije niti njome upravljati → Mala fizička memorija može se pojaviti kao ogromna programeru → Život je olakšan programeru

-- Složeniji sistemski softver i arhitektura

Klasičan primjer kompromisa programera i (mikro)arhitekta

Zahtijeva zaobilazak i mapiranje između virtualnih i fizičkih prostora

Prednosti automatskog upravljanja memorijom

- Programer se ne bavi fizičkim adresama
- Svaki proces ima svoj:
  - Virtualni adresni prostor (jako veliki)
  - Neovisno mapiranje virtualnih → fizičke adrese

- Omogućuje
  - Kod i podaci koji će se nalaziti bilo gdje u fizičkoj memoriji (premještanje i fleksibilno mjesto podataka)
  - Izolacija/odvajanje koda i podataka različitih procesa u fizičkoj memoriji (zaštita i izolacija)
  - Dijeljenje koda i podataka između više procesa (sharing)

Sustav samo s fizičkom memorijom

- Primjeri:
  - većina Cray super-računala
  - rana osobna računala (PCs)
  - mnogi stariji ugrađeni sustavi

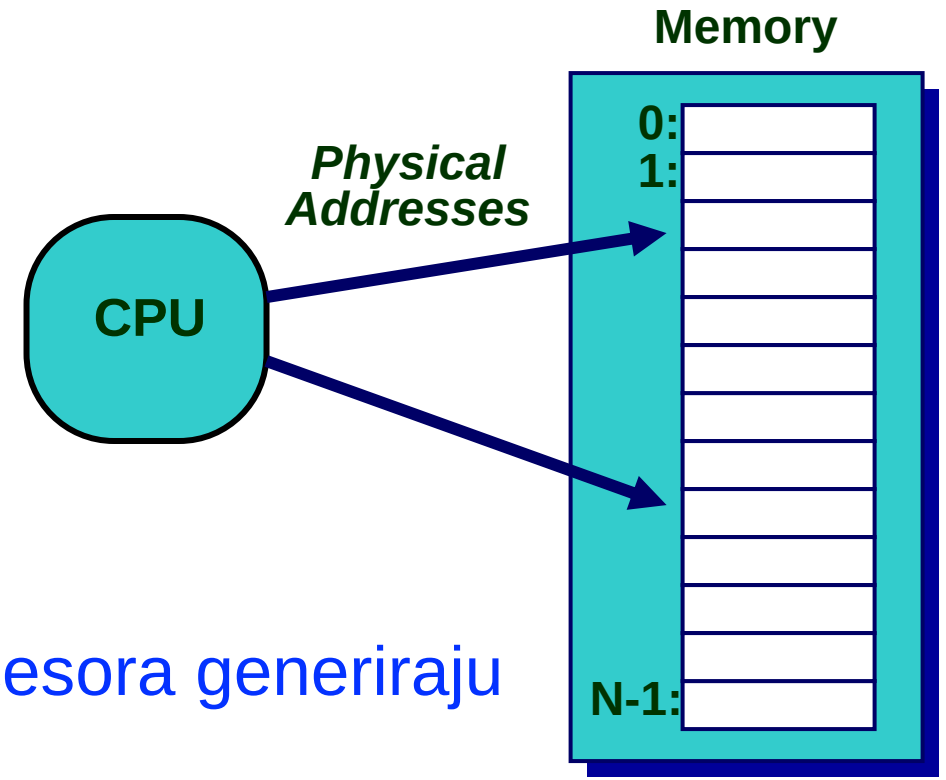

Upute za čitanje ili pohranu procesora generiraju fizičke memorijske adrese

Problem

- Fizička memorija je ograničene veličine (cijena)
  - Što ako vam treba više?
  - Treba li programer biti zabrinut zbog veličine kodnih/podatkovnih blokova koji odgovaraju fizičkoj memoriji?
  - Treba li programer upravljati kretanjem podataka s diska na fizičku memoriju?
- Više programa možda će trebati fizičku memoriju
  - Treba li programer osigurati da svi procesi (različiti programi) mogu stati u fizičku memoriju?
  - Treba li programer osigurati da dva procesa ne koriste nenamjerno ili pogrešno ne koriste isti dio fizičke memorije?
- ISA može imati adresni prostor veći od fizičke veličine memorije
  - Npr. 64-bitni adresni prostor s mogućnošću adresiranja bajtova
  - Što ako nemate dovoljno fizičkog pamćenja?

Poteškoće s izravnim fizičkim rješavanjem

- Programer mora upravljati fizičkim memorijskim prostorom
  - Nezgodno i teško
  - Teže kada imate **više procesa**
- Teško je podržati premještanje koda i podataka
  - Adrese su izravno navedene u programu
- Teško je podržati više procesa
  - Zaštita i izolacija između više procesa
  - Dijeljenje fizičkog memorijskog prostora bez problema
- Teško je podržati razmjenu podataka/kodova u svim procesima
  - Različiti procesi moraju (ili mogu) se pozivati na istu fizičku adresu

Virtualna memorija

- Idea: Dajte svakom programu iluziju velikog adresnog prostora dok imate malu fizičku memoriju
  - Tako da programer ne brine o upravljanju fizičkom memorijom (unutar procesa ili kroz procese)
- Programer može pretpostaviti da ima "**beskonačnu**" količinu fizičke memorije
- Hardver i softver kooperativno i automatski upravljaju fizičkim memorijskim prostorom kako bi pružili iluziju
  - Iluzija se održava za svaki neovisni proces

Osnovni mehanizam

- Zaobilaženje (u adresiranju) i mapiranju

- Adresa generirana svakom instrukcijom u programu je "virtualna adresa"
  - tj. to nije fizička adresa koja se koristi za adresiranje glavne memorije
  - tzv. “linear address” u x86

- Mehanizam „translacije adrese" mapira ovu adresu na "fizičku adresu"
  - tzv. “real address” u x86
  - Mehanizam za prevođenje adresa (translacija) može se zajedno implementirati u hardver i softver

Virtualna memorija: konceptualni prikaz

- **Iluzija velikog, zasebnog adresnog prostora po procesu**

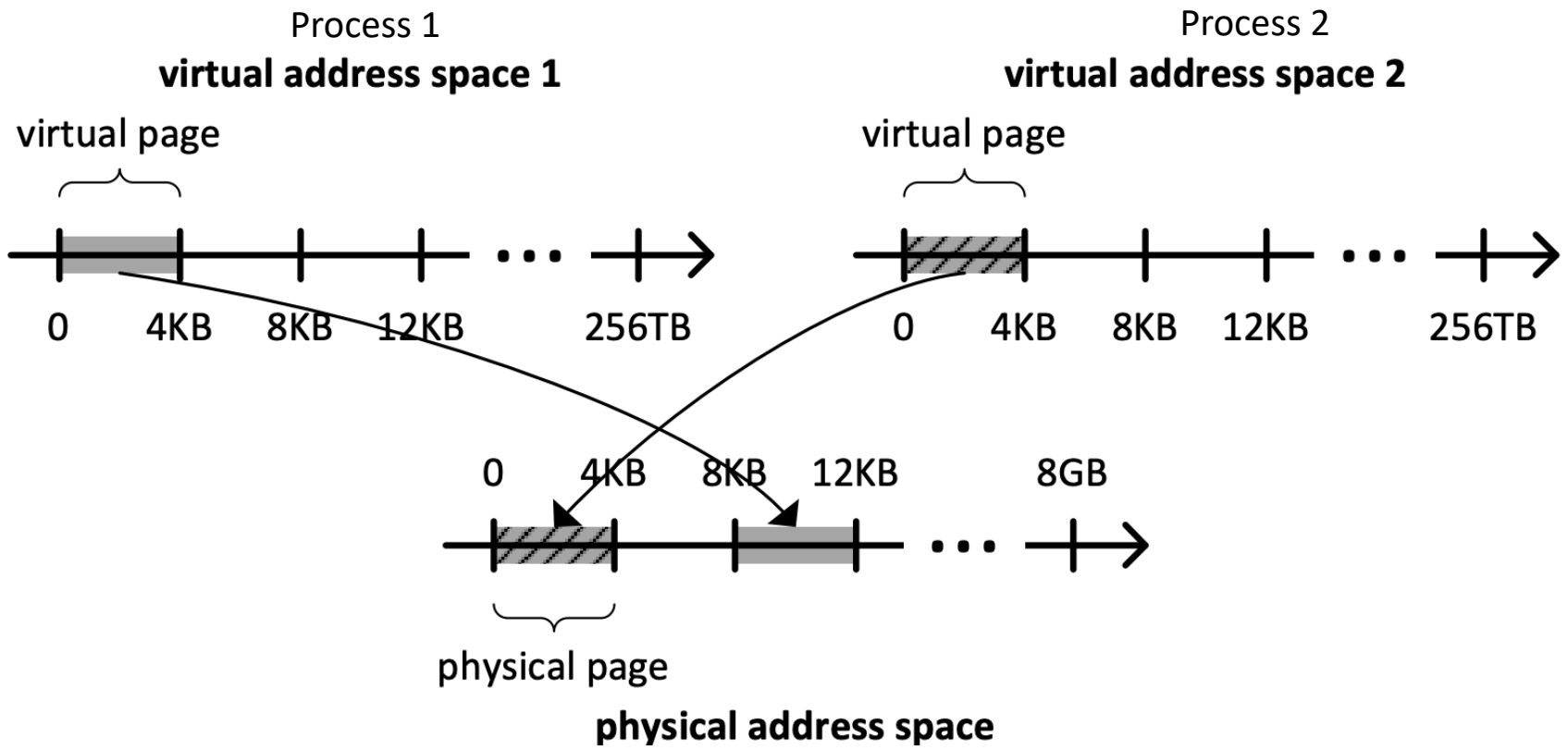

Zahtijeva **neizravnost (zaobilazak) i mapiranje** između virtualnih i fizičkih prostora

Sustav s virtualnom memorijom (temeljen na stranici)

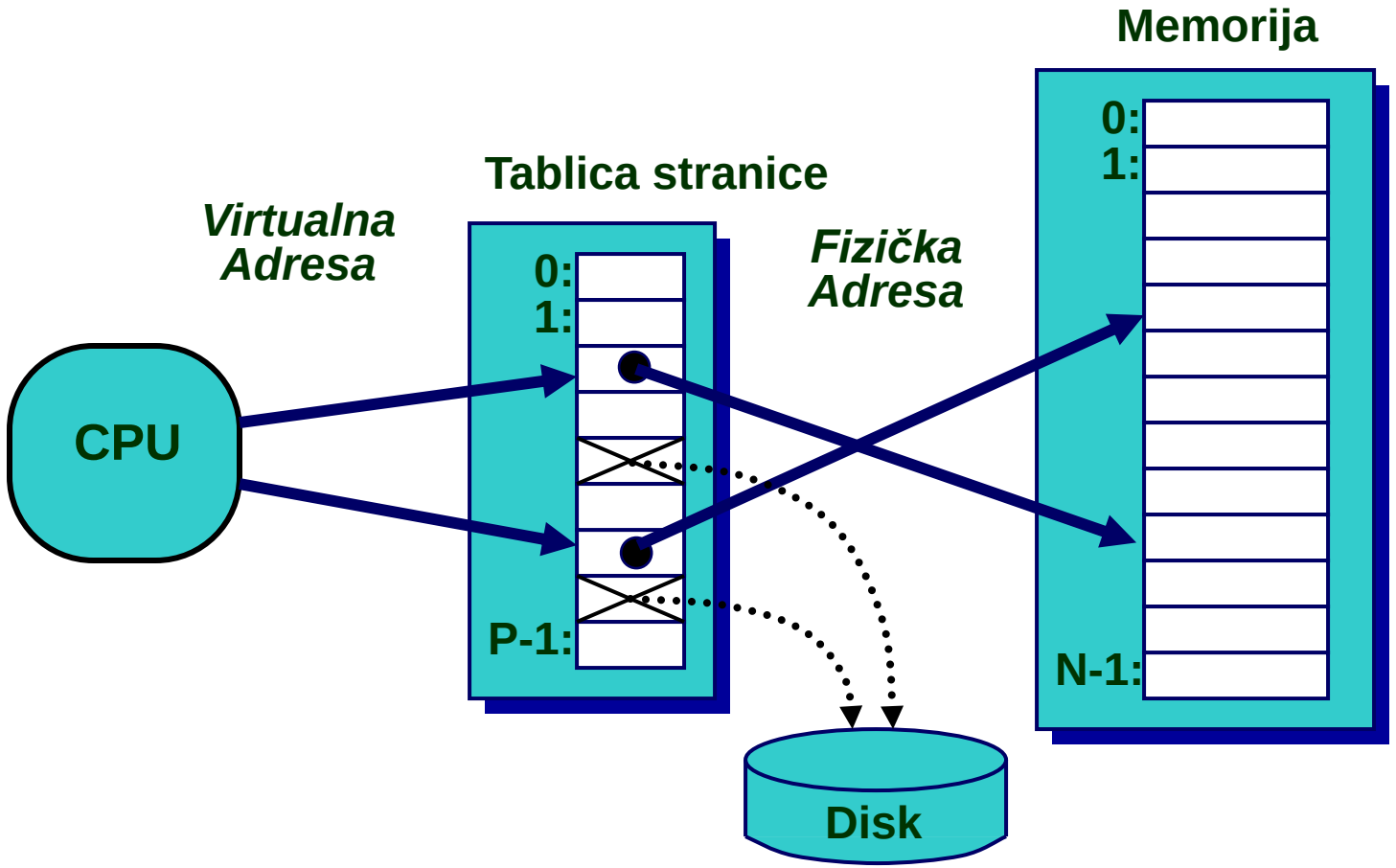

- Adresna translacija: Hardver pretvara virtualne adrese u fizičke adrese putem tablice pretraživanja kojom upravlja OS (tablica stranice)

Četiri problema u zaobilaženju i mapiranju

- Kada preslikati virtualnu adresu na fizičku adresu?
  - Kada program prvi put referencira virtualnu adresu
- Koja je granularnost mapiranja?
  - Byte? Kilo-byte? Mega-byte? …
  - Višestruke granularnosti?
- Gdje i kako pohraniti virtualno → fizičko mapiranje?
  - U bazu podataka Operativnog sustava? Hardware? Negdje drugdje?
- Što učiniti kada je fizički adresni prostor pun?
  - Izbaci malo vjerojatnu virtualnu adresu iz fizičke memorije

Virtualne stranice, fizički okviri

- Virtualni adresni prostor podijeljen na stranice
- Fizički adresni prostor podijeljen u okvire

- Virtualna stranica mapirana je na:
  - Fizički okvir, ako je stranica u fizičkoj memoriji
  - U suprotno na mjesto na disku (sektor)

- Ako virtualna stranica kojoj se pristupa nije u memoriji, već na disku
  - Virtualni memorijski sustav unosi stranicu u fizički okvir i prilagođava mapiranje → to se naziva straničenje

- Tablica stranica je tablica koja pohranjuje mapiranje virtualnih stranica u fizičke okvire

Fizička memorija kao predmemorija

- Drugim riječima...

- Fizička memorija je predmemorija za stranice pohranjene na disku
  - Zapravo, to je potpuno asocijativna predmemorija u modernim sustavima (virtualna stranica potencijalno se može mapirati u bilo koji fizički okvir)

- Slični problemi s predmemoriranjem postoje kao što smo ih ranije obradili:
  - Smještaj: gdje i kako smjestiti/pronaći stranicu u predmemoriji?
  - Zamjena: koju stranicu ukloniti da biste napravili mjesta u predmemoriji?
  - Granularnost upravljanja: velike, male, jednolične stranice?
  - Politika pisanja: Što ćemo s pisanjem? Pisati natrag?

Hvala vam na pažnji!